

Монахиня N
Дерзай, дщерь!
Размышления о женском призвании
Даниловский благовестник
Москва – 2001

Не бој се, кћери!

Размишљања о женском призивању

Монахиња N

Свако је могао приметити апсолутну већину жена у нашим храмовима. Ипак, ако се по календару упореди број светаца оба пола открива се однос отприлике 1:8 - мушкараца има осам пута више! Зар се ова вапијућа чињеница заправо не објашњава тиме што добијајући од Бога највећи дар - веру, ми касније скрећемо с правог пута не трудећи се да спознамо једну просту ствар - женски начин живота се битно разликује од мушког и стога је наш пут ка спасењу по нечему такође другачији и обременен само нашем полу својственим грешкама и греховима.

Рад који је пред вама не претендује на доследно излагање православног учења о женском питању; овде ћете наћи само понеко зрнце искуства, чешће негативног, једноставна сведочанства савременица, размишљања која се заснивају на дружењу са себи сличнима, а већином, авај, на самопосматрању. Подвижницу, која јуриша на "Добротољубље" неће привући, а тако и треба да буде, ниво аутора који мери по себи и тежи ка томе да избегне теоретска излагања и поучне цитате. Неподвижници сувопарно испитивање туђих порока без напетог сижеа оно такође није потребно. Међутим, ако се нека грешница ненадано осмехне и охрабри: "Јао! Па, нисам само ја оваква наказа" - хвала Богу, наш труд неће бити узалудан.

- Оче, може ли жена да подучава?

- Па, не може да подучава,

али може као руком да маше из мочваре:

овде је живо блато, не идите овамо!

(Радио "Радоњез")

Да ли жена има душу?

Ако Кинеза питате колико има

деце он ће вам набројати само дечаке.

(Из Вајнингера)

Женском психологијом, као и другим озбиљним проблемима човечанства, бавили су се углавном мушкарци. Немогуће је имати увид у све што је написано, али је веома занимљиво понешто прочитати, нарочито ако се има на уму онај древни подвижник који је плаћао људима да га псују. Јарост Шопенхауера, Хартмана и других, мање познатих философа, који *без милости* бичују женске пороке и нехотице изазива подозрење и мисао да су они, сироти, много тога претрпели у личном животу.

Ништа слично се не запажа код жена, осим понечег сувишног, што понекад допуштају себи у жару полемике. Феминисткиње се ипак залажу за борбу против полне

дискриминације, а не против мушкараца и њихових порока. Женомрштво које испливава из најдубљих недара мушке психологије просто се не може објаснити ничим другим осим потребом да се за наш рачун компензује њихова сопствена неспособност. Савремени истраживач наводи следеће узроке овог распрострањеног синдрома као што је неразумевање: (црно-бели стандарди оцењивања типа: паметан-глуп, добар-зао, лењ-вредан, некако не могу да се примене на жене); страх (од губитка слободe, издаје или казне - психоанализа јесте слика мушке логике: ако те је мама отерала у ћошак, значи све жене су - фуј!); затим тактика предупредивања ударца (кад човек ружи другог његове погрешке као да остају у сенци), трагање за објектом који треба пребити (формулише се: "Шерше ла фам! Није ваљда мушкарац сам крив за лични и светски неред!"); на крају, банално властољубље (притом се жудња за тим да човек буде главни уопште не доводи у равнотежу с адекватном одговорношћу) - и још много тога другог, свега 17 тачака.¹

Нешто о амбицијама "укротитеља"

У некада изузетно читаној и недавно поново издатој књизи *"Пол и карактер"* Курт Вајнингер (психолог, популаран у одређеним круговима интелегенције с почетка XX века, прим. ред.)² с научном непобитношћу доказује одсуство душе, интелекта и савести код жене... она није у стању да размишља, аморална је... живи несвесно... Све ово је закључио у двадесет трећој години живота и убрзо извршио самоубиство. Његове биолошке концепције, које су навеле на самоубиство неколицину образованих нервозних девојака уплашених зломном пресудом, родиле су се под утицајем у то време модерних светогрдних парадокса Ничеа, који је претендовао (не без поетске сузе, која гарантује успех код хуманиста и естетa) да свргне хришћанство.

"Ако си кренуо код жене - не заборави да понесеш бич" - слични јефтини афоризми имају успеха и данас, очигледно, зато што радују амбиције "укротитеља". Чак и у црквеној средини: млади свештеник говори просто "ти" старици монахињи, а кад се настојатељица деликатно чуди тим поводом, он не схвата: *"Па она је жена!"* - јесте, читао је он свете оце-пустињаке и дошао до закључка да су они, некако не примећујући пол Часније од Херувима, жену наводно сматрали искључиво оруђем сатане; није случајно то што им није било дозвољено да улазе у древне манастире, као што је и данас случај на Атону. Тачно, некада давно принцеза Плакидија је улазећи у Ватопед чула глас: *"Овде живе монаси... Зашто пружаш повод непријатељу да их напада?..."* Пречиста је забранила женама долазак на Свету Гору с циљем да олакша отшелницима подвиг уздржања. Тако и они: нису се гнушали жена, већ су се пазили издаје сопственог тела.

Н.С.Лесков који је описивао чудовишта попут Домне Платоновне не може се оптужити за идеализацију нашег пола, а ипак је управо он разобичио укоренењу предрасуду да наводно у древним причама из житија жене обавезно наступају као погубитељке које увлаче у чулну стихију узвишене мушкарце, који размишљају искључиво о духовном. Писац је проучавао приче из Пролога и израчунао: од 35 жена које се тамо помињу 17 није саблажњавало мушкарце, већ су напротив, страдале од њиховог насиља; 4 их јесу саблажњавале, при чему је саблазнила само једна, и све четири су се због добијене лекције окренуле од греха ка чистоти и светости; 9 жена је имало благотворан утицај на мушкарце и научило их да обуздавају грубе страсти. У лошем светлу, изводи закључак Лесков, Пролог приказује само две жене, при чему је једна од њих луда (психички болесна).³

Узгред буди речено, ко се од парохијана данас сећа зашто су древни писци устава увели обичај да супротни полови у храму стоје са супротних страна? Испоставља се да је то због људске немоћи. Међутим, данас, кад су многи заборавили смисао овог правила и

¹ Жена у пословицама и изрекама народа света. Састављач и аутор предговора Е.А.Хејвандов. М., 1995.

² Вероватно је у питању омашка у имену. Философ се зове Ото, а не Курт, прим. прев.

³ Н.С.Лесков. Легендарни карактери. Сабр. дела, т. 11, М.1989.

налазе се "ревнитељи" који сматрају да је тако одређено ради "смиравања" жена - оне су, веле, испод, оне су горе, оне нису нико и ништа.

Идеологија зависти

Кратковидост и... па, рећи ћемо, наивност руководећег пола испровоцирала је жену да крене путем беспопштедног - и по њу саму! - рата за равноправност. *"Хоћете да вам кажем скривену жељу сваке жене? - Она жели да буде мушкарац!"* Иза јефтине шале једног од ликова безвредног романа, који је ватрено волео један од утемељивача комунизма чује се ђавољи кикот: сва идеологија коју он сугерише развијала се на подстицању једне страсти - зависти. И Фројд, који није читао Чернишевског, одгонетао је загонетке лепшег пола полазећи од "лишености", коју по његовој "науци" осећа свака жена од тренутка кад први пут открије код себе одсуство органа, чијом делатношћу је "генијални психолог" решавао уопште све тајне човека и света.

Код нас је неколико генерација с поверењем проучавало "револуционарне демократе" које је канонизовала совјетска школа, а на Западу су невиђене рекламе пратиле комаде Ибзена и друга, данас заборављена дела, која изражавају исте ове опојне идеје "ослобађања жене". То што су оне распрострањене по целом свету такође одаје јединственог организатора - не превећ домишљату древну змију. Кампања коју он инспирише у позадини победничке поворке "научног" материјализма који потискује Божије заповести, излила се у бунт против сопственог пола, довела је до неизлечиве духовне болести: истовремено с успесима енглеских "амазонки" од средине XIX века запажа се нагли пораст женске преступности,⁴ а XX век се карактерише масовним болестима психе и, премда од овога пате оба пола, душевне болести жене погађају два пута чешће (по статистици САД, не рачунајући алкохолизам, неурозе и сличне "ситнице").

Не задовољавајући се улогом *"игре за одмор војника"* (ова дефиниција припада Ничеу) жена се доказује онако како може: користи сва средства која јој је природа дала, она, попут библијске Далиле, уочава слабости "господара", покорав га и влада њиме (због чега га презире), а стичући "права" активно тежи ка томе да заузме његово место у производњи, на катедри, у рату; у овој бесмисленој борби пораз трпи читаво човечанство; не толико зато што она не излази на крај са свим тим, колико због тога што претендујући на туђе бреме она баца сопствено, издаје своје призвање, губи женственост, руга се материнству.

Ах, кад бисмо више поверења имали у живи живот! "Док сам рађала дете," причала је Л., "као да сам учествовала у тајни, недокучиво узвишеној тајни... Лила сам сузе захвалности, иако сам, наравно, била глупа и нисам схватала Коме треба да захваљујем... Од тог тренутка никада, више никада, нисам завидела мушкарцима. Помисли само: њима тако велико чудо - није дато!"

Родити се као жена - зар овде нема тајанствене предности, изабранштва, које у току боравка на земљи треба да схватимо и оправдамо као знак Творчевог поверења?

Отворимо Јеванђеље

*Дај ми место, Магдалино,
Покрај Христових ногу...
(Свт. Димитрије Ростовски)*

"Какве жене имају хришћани!"

⁴ J.M. Антонјан. Преступност код жена. М., 1992.

Јасно је да пред Богом нема разлике у припадности овом или оном полу: спасење није обећано мушкарцу или жени, већ човеку. Хришћанство је из корена изменило "мушке" приоритете паганског света: рад, ратове, богаћење; оно је учило човека да ради на својој души, да се бори против сила таме, да се богати у Бога. Међутим, ствар уопште није у равноправности: Јеванђеље је жени даровало тако много, оно је њено служење продуховило тако узвишеним смислом да ниједна њена жртва не изгледа превелика у чистој светлости Божанске љубави. С потпуним самоодрицањем она је делила подвиг апостолства: колико се осим Марије Магдалине женских имена помиње у 16. глави Посланице Римљанима! Затим, - мучеништво за време прогона, кад су јој у удео падала двоструко тежа страдања - не само физичка, због слабости телесних сила, већ много страшнија - душевна: морале су да откидају срце од најближих, да остављају на земљи дете или да виде његово мучење и погибел (то видимо у животима православних мученица Перпетује, Јулите, Софије и других). Међутим, и без видљивих мука: какво јуначко трпљење је било потребно да би се сачувао брак с мужем који не жели ни да чује за Христа и да се дан за даном у кротости и смирењу превладавајући паганске породичне обичаје, васпитавају деца по правилима вере и тиме помаже будући процват Цркве (прочитајте о светој Моници, Нони, Анфуси и другима)? "Какве жене имају хришћани! - били су запањени веома искусни Римљани.

Плодови најезде неофита

Морамо да подсетимо на оно што је опште познато, јер због ових или оних разлога, због свеопштег ванцрквеног васпитања и најезде неофита, или због нечег другог данашња православна пракса се у односу на женско питање у многоме вратила појмовима који су владали у јудаистичком периоду Старог Завета (у *последњим вековима пре Христовог Рођења, за које је био карактеристичан свеопшти пад духовног живота, прим. ред.*). Прелистајте зборнике савремених проповеди: сресћете поређења с Језавелом и Иродијадом (као да није било Ирода, Јуде или Нерона и Диоклецијана) и сурове препоруке да у Цркви треба ћутати (као да Црква није прославила равноапостолне жене). Заједничка концепција присталица таквих погледа (наводимо цитате из савремених црквених књига!) своди се на то да *"жена у себи нема самостално битије"* (непотпуни човек, шта ли?), јер је створена из ребра (а ребро је ситница!), да јој је у животу припремљена "улога служења", да су њене "првобитна секундарност и зависност" још веће после грехопада, пошто је за пад у грех крива, наравно, она. (О, Адамови потомци! Зар праотац после изгнања из раја није плакао и од стида што је пребацио кривицу на слаба женска плећа прекоревши уједно и Творца?). *"Од женскиња се, вероватно, ни на Страшном Суду ништа неће тражити,"* дубокомисаоно изриче архијереј који је изашао из књиге написане пером православног свештеника.⁵ "Шта од њих може да се тражи? Цвећке!" Је ли то догма? Сенко, марш на своје место! Знати своје место уопште није лоше, смирења ради, али да ли је то заиста само место сенке која немо прати газду?

"Треба се смиравати," уздахну С.Н., "као да ми не би било драго: сакријем се иза мужа - и нема проблема. Помоћница, помоћница... У чему да му помогнем - да лежим на дивану с новинама у рукама, да кукам и вичем на све од ујутру до увече?" (*Њен муж, као и многи, у капитализму није нашао достојно место осим историјског дивана, који је толико омиљен међу руским интелектуалцима, прим. аут.*). Једном је узела Јеванђеље и прочитала га с ових позиција. Ничег томе сличног тамо нема! Господ ништа слично није говорио!..

Ради драгоценог бисера

Управо тако. Да читамо - читамо, али можда с погрешних позиција? Отворимо Јеванђеље и видећемо да је главна Личност у догађају Рођења нашег Спаситеља - Дјева, Жена, Мајка од Које је примио месо и крв, Која Га је одгајила и онако како је могла чувала

⁵ Свештеник Јарослав Шипов. Немамо права да се одричемо. М., 1999.

у жалосној земаљској долини. Четрдесетодневног Младенца по надахнућу од Духа Светог у храму не дочекује само Симеон Богопримац, већ и пророчица Ана. Зар ову симетрију не потврђују речи: "*Јер ко изврши вољу Божију онај је брат Мој и сестра Моја и мати Моја*" (Мк. 3, 35)? Исус без икаквих прекора и поука исцељује Симонову ташту (Мк. 1, 31), крвоточиву (Мт. 9, 20-22; Мк. 5, 33-34; Лк. 8, 48), згрчену жену (Лк. 13, 12-13). Пожаливши мајку Он васкрсава њеног сина (Лк. 7, 13); спасава од убиства жену затечену у прељуби (Јн. 8, 3-11) и опрашта другој грешници (Лк. 7, 36-50) и чак је наводи као пример фарисејима. За углед је навео и удовицу с њеном лептом или кодрантом (Мк. 12, 42-44, Лк. 21, 2-4), имајући у виду узвишену плементост душе која жртвује материјално ради духовног.

Да је Господ хтео да укаже жени на њено место робиње (служавке) свог господара имао је згодну прилику - у кући Марте и Марије (Лк. 10, 38-42). Источњачки обичај и сад највероватније прописује жени да доноси јело на време и ћути док цигити разговарају. Међутим, Он поступа потпуно супротно: не шаље Марију у кухињу, већ Марту, заузету најженскијим пословима, иако с љубављу и пријатељски, прекорева за упосленост, и нимало не прекорева досетљиву Маркелу (тако се по предању звала Мартина служавка), која је прекинула говор Спаситеља одушевљеним ускликом: "*Блажена утроба која Те је носила...*" (Лк. 11, 27).

Исусови одговори на питања фарисеја о браку (Мк. 10, 2-12) такође посрамљују старо-рабинске погледе и обичаје: Господ утврђује апсолутно једнаке захтеве у погледу мужа и жене; и више од тога, по Његовим речима, управо муж треба да остави оца и мајку и да се прилепи жени својој (Мт. 19, 5) - зар оно уз шта се нешто прилепљује не треба да буде темељно и поуздано?

Ниједан јеванђелиста није запамтио ниједну реч Спаситеља која би била увредљива за наш пол. Да ли је случајно речено: "*Издаће брат (а не сестра, прим. аут.) брата на смрт и отац (а не мајка, прим. аут.) децу*" (Мк. 13, 12).⁶ (*Занимљиво је направити и следећу паралелу, размишљајући зашто ниједна жена није издала Христа и зашто се Он после Свог Васкрсења прво јавио женама; жена је, због своје емотивне природе пала пре Адама, али је прва и устала - искупљење је прво добила управо женска природа кроз Мати Божију, Која је носила у утроби и родила оваплоћеног Господа, прим. ред.*). Колико пута је Господ гневно разобличавао Јевреје, па и саме апостоле: "*роде неверни и развратни...*" (Мт. 17, 17), "*спори срцем да поверујете*" (Лк. 24, 25), међутим, жене не разобличава, само храбри: "*не плачи!*" (Лк. 7, 13); "*слободна си од недуга твог*" (Лк. 13, 12); "*иди с миром и буди здрава од болести твоје*" (Мк. 5, 34); "*не осућујем те*" (Јн. 8, 11). Они који изврћу јеванђељске цитате како би доказали "секундарност" жене могу да се ухвате за епизоду са Сирофеничанком, коју Христос испитује упоребљавајући понижавајуће поређење: "*Није добро узети хлеб од деце и бацити га псима*" (Мт. 15, 22-28, Мк. 7, 26-29). Већ је свима досадило објашњавање да ово поређење није увредљиво зато што нема везе с њом лично, већ се тиче само припадности паганском племену.

Зашто је Христос посебно милостив према женама? Неко ће рећи - састрадавао је слабом полу, сажаљевао је "*немоћни сасуд*". Вероватно. Иако... И.С. је први пут прочитала, и то чак не у Јеванђељу, него у неком световном часопису о дану жена мираносица и била је потресена; клицала је, због нечега шапатом:

"Сви су се они разбежали! Седели су у кући и тресли се! Апостоли! А оне... можда су се исто тако тресли, али су отишле код Њега!"

Да, а пре тога су стајале код Крста и мноштво жена "плакаше и ридаше због Њега" (Лк. 23, 27), а она "жена која је пала у многе грехове", која је омивала сузама Његове ноге и унапред помазала Његово тело за погреб (Мк. 14, 8), помиње се на Велику среду, разуме се, не случајно, већ као противтежа Јуди, који Га је тог дана издао. И после Васкрсења се

⁶ Лако је замислити царски презир Ахматове, која је једном рекла: "Да ли сте приметили да тамо (у редовима испред затвора, прим. аут.) њих (мушкараца) готово да нема? Нижа раса..." (Л.Чуковска. Записи о Ани Ахматовој. М., 1997., т. 1).

Он "прво јавио Марији Магдалини" (Мк. 16, 9), њој и другим мироносицама је првима открио главну истину хришћанства, - наравно, само зато што су се представници јачег пола због страха од Јудеја у том тренутку нашли далеко од Његовог гроба.

И онај, можда нам је то најдрагоценија страница у Јеванђељу по Јовану, 4. глава, - сусрет са Самарјанком. Управо њој, жени, Господ открива најскривенију и најдубљу суштину вере, притом она, не поимајући и не достижући, наравно, као и нико други, ниво свог Сабеседника, поставља потпуно смислена питања, уздижући се на висину догми (како је то уочио свт. Григорије Богослов) и много се разликујући од, рецимо Никодима (може се упоредити: Јеванђеље по Јовану, глава 3 - одмах пред ове).

Савети које ћете овде срести нису упућени онима које траже богатство, комфори, принца у белом "мерцедесу" - и долазе у цркву да измоле или да за своје свеће искамче све ово од Бога; и нису упућени онима које траже здравље и мир - и очекују од храма нешто што личи на психотерапију, уместо таблета, већ онима које су се већ досетиле где се налази скривено благо (Мт. 13, 44), које су већ ухваћене у мреже Господње (Мт. 13, 47) и одлучиле да све жртвују ради драгоценог бисера (Мт. 13, 46).

Срце верује у чуда

Жена је изгубила драхму и тражила ју је свећом (Лк. 15, 8); да је се није сећала не би је ни нашла. И откуд би знала, кад је нађе, да је то управо она драхма, да је се није сећала?

("Исповест" блж. Августина)

Овај јаки слабији пол

Хананејку неправедно хвале за трпљење. Разуме се да је чула понижавајуће речи и одбијања, али она једва да им је придавала значај, јер је чула и своје срце, а оно је осећало нешто потпуно друго, и знала је - Господ ће помоћи. И мироносице ни по чему не личе на неустрашиве хероине које ризикују живот за напредна убеђења; њима су фактички говорили исто што и апостолима: догодило се оно најстрашније, Учитељ је умро на Крсту, значи, све је готово. Међутим, срце им је заповедало да припреме миро и да Му још нечим послуже, макар и мртвом - какве везе с тим имају чињенице?

Увек је тако: они који владају земљом (1 Мојс. 1, 28) руководе се земаљским реализмом - док не видим, нећу поверовати (Јн. 20, 25); њихов здрав разум се противи ономе што није очигледно, што није доказано, док женској интуицији нису потребни аргументи. Нико никада у жени није ценио ум или интелект, али нико није оспоравао надмоћ њеног осећајног срца.⁷ А срце се увек сматра средиштем свега главног у човеку; и Свето Писмо и свети оци једнодушно у њему виде таблицу на којој Бог невидљиво пише заповести Свог закона (Пс. 51, 7), ону одају у коју се усељава Његова љубав (Рим. 5, 5), онај орган у којем се рађа вера (Јевр. 3, 17). У својој књизи "Жена и спасење света" (Минск, 1999.) богослов Павле Евдокимов чак долази до закључка да пошто у жени преовладава срце у религиозном смислу управо она треба да се сматра јачим полом. Она, и док још нема свесну веру, осећа неизрециво, прихвата утицај из оног света, дах вечности.

Ј.Л. је причала како се једном у детињству пробудила због мисли о смрти од које јој се ледила крв у жилама. "С годинама сам заборавила детаље, сећам се само," говорила је, "да сам пред јутро те дуге ноћи тачно знала... па, не да нећу умрети, него да нећу престати да постојим... и ово ми је било довољно много година, да не паднем у очајање,

⁷ Занимљиве су речи Његове Светости Патријарха Тихона, које је упутио једном штићенику приликом уручивања архијерејског жезла: "Господ ти је дао женско срце, које уме да састрадава, дао ти је да будеш милостив и да преузимаш на себе туђу несрећу." (Цит. по часопису "Алфа и Омега", бр. 1 (23), М., 2000.)

односно да не посумњам у то да све има смисао." Такође је категорично тврдила: "Атеисту сам познавала, једног, атеисткињу - ниједну."

Али... Ово изузетно осетљиво женско срце се може упоредити с осетљивим радио-пријемником: оно хвата све одреда - и добро и лоше. Управо ову женску способност искористио је сатана на почетку земаљске историје желећи да упропасти човека; и он увек с истим циљем свира на истим струнама обећавајући нарочита духовна сазнања, а Евине кћерке исто тако привлачи забрањени плод - од Аендорске врачаре и окултисткиње Јелене Рерих до Џуне и мањих вештичица, које само врве у наше време. Религиозна осетљивост крије у себи ужасну опасност - да човек погреша и потчини се демонским силама, зато што она нема вредност сама по себи, већ само представља атрибут који нам је неопходан на путу вере: јер ми нисмо мушкарци да годинама размишљамо и анализирамо, а тек онда доносимо закључке - као да можемо да се обратимо Христу под притиском логичких доказа!

Муке трагања

Једна бивша дама прича како је стекла веру.

"Седели смо за столом, паметари, интелектуалци, дисиденти, и као увек дискутовали о судбини руског народа, дотакли смо се и религије и неко је лупио да Христос, ето, не служи на част храбрости: молио је за опроштај и плакао у Гетсиманском врту. Не знам шта ми је било - почела сам да јецам, умала и отишла, а следећег дана сам се крстила."

На први поглед, баш женски: сажаљење, сузе, испад, изазов, одлазак... великодушност да се човек не придружи победницима већ осуђенима. Само што се узвишена осећања ретко претварају у одлучан поступак који доноси промену живота и судбине. Јер Христа многи поштују као Човека, има међу њима и незнабожаца и Јевреја - како човек да Га не воли! - Међутим, уопште није обавезно да ово одушевљење одведе човека на право место. А бивша дама је дошла на право место, у Цркву; вероватно је епизода за столом била просто последња кап. Њој је претходио пакао, у којем по правилу, живи свака жена пре него што стекне веру. Њеној физичкој слабости је неопходан ослонац; али како се мучи у трагању за основом душа која жуди за лепотом и поезијом; како је болно рађавају прљавштина и суровост света око ње; навићи се на ову бол значило би сложити се са законитошћу хаоса; међутим, "свети мишић", срце, упорно сведочи о неопходности, па чак и неизбежности хармоније.

Ужас пред ликујућим хаосом вуче жену у царство илузија и слатких машти; племенити Гастон, плод Настјиних наивних маштања у драми "На дну" уступио је место исто тако примитивним, али јарко и савремено молованим јунацима женских романа и телевизијских серија у чијим сижеима увек побеђују добро и правда. На позадини оваквог културног нивоа судар с реалношћу, који се најчешће огледа у искуству "љубави" (тотална пропаганда у овој сфери просто не дозвољава човеку да остане по страни, а да не изгледа као наказа) доводи до тешког разочарења и мука савести; мушкарац, као господар ситуације и власник примарног ребра увек је спреман да виртуозно преиначи сваку моралну забрану извукавши из недара историје, а понекад и самостално "смандрљавши" философско-психолошку потпору, која одговара датом случају - тако се и појавила лепа књижевност; а жена никад не може да угуши јасно "не сме се!"; које се као глас трубе ори у души, која се гуши и дави у мутним потоцима - или кривице, или увреде или забринутости. Алкохол, дрога, неурозе, све су то начини да се побегне од кошмара одговорности - тамо где се човеку дозвољава да удара ногом, виче, разбија посуђе, лије реке суза - једном речју - **да крши правила**. Одступања (болести) типа неурозе медицина дефинише као одсуство умећа (или жеље?) човека да одговара захтевима околине. По мишљењу К.Јунга неуротичар је човек без *amor fati* - "љубави према судбини", тј. без свесне тежње ка испуњењу животног дуга, а неуроза је покушај човека да избегне своје предназначење, које га скупо стаје.

О, готово да у свакој од нас чучи некаква или кликуша или глумица: очајничка изазивачка храброст, грижење узди, спаљивање мостова - е, па нека, марш од мене, сама ћу! А унутра је срце које је сишло у пете и тресе се од страха и очајања. Раније су женама ударили шамаре, сад нам дају таблете. А ова криза срећно може да се реши катарзом, ако се схвати да се ни куле од песка не руше без воље Божије; жалосни осећај потпуне погубељи представља знак највећег тренутка у животу кад Господ пружа Своју спасоносну руку, кад из пучине греха у мукама треба да се роди нови човек, који ће убрзо схватити: постоје много важније и драгоценије ствари од сваке земаљске среће која се може замислити.

У Цркву!

Међутим, оклевамо... Као прво, навикле смо да лупамо ногом ако нешто није по нашем, а Господ нема обичај да цинцулира каприцима. Као друго, Православље је, као што је познато, "тешка вера": оно захтева све и заузврат не обећава ништа, у сваком случају ништа од чега би мени лично, данас, сад, постало дивно и красно. Бог је у души, убедићеш себе и можда ћеш почети да се молиш свом послушном џепном богу, али знај да остајеш с идолом и све ће се завртети као и раније. Зар милион пута ниси давала себи реч да ћеш од понедељка... Зар се ниси милион пута уверила у то да себе за косу може да подигне само Минхаузен? У Цркву! Господ остварује наше спасење у црквеним Тајнама, тј. тајанствено, невидљиво, али тако да то човек сасвим јасно може да осети. Кома Црква није мати - њему Бог није Отац. У Цркву! Не осврћући се "на црвене куполе рођеног Содома" - једном и заувек!

Прво је веома тешко остати до краја службе, што се не објашњава само "ненавикнутошћу", већ и активним напорима непријатеља нашег спасења, који нас гура с места које му је мрско. "Чинило ми се да ми деру кожу на живо," сећа се Г., "па, добро, мислим, данас ћу некако да одстојим кад сам већ дошла, али моја нога овамо више неће крочити. Онда црквенословенски... Питам свештеника: "Што је то све неразумљиво?" А он уморно одговара: "Зар је могуће да ради Бога нећете савладати црквенословенски?" И стварно, слух је почео да хвата нека понављања, неки ритам - већ је постало занимљивије. Хватала сам белешке из "Часослова" и пратила по свесци..." Молити се у храму значи затворити очи и слушати шта се чита и пева; наравно, пожељно је и разумети, то ће доћи с годинама. Али ма како далеко били од идеала: читају неразумљиво, певају још горе, боли нас глава, очи нам се склапају - хајде да замислимо да трпимо мало мучеништво за Христа и останемо у храму. Постепено ће се открити дивна лепота, највиша премудрост, неописива раскош нашег богослужења, које невидљиво васпитава (од "питати", "хранити") и душу, и срце, и ум.

О православним вештицама

Лицемерка, господару! Сироте вара, а укућанима се на главу попела.

("Олуја" А.Н.Островског)

Неразумна ревност

Враћајући се с Крима Н. се у купеу упознала са шармантном девојком-студенткињом; обе су истовремено осетиле међусобну симпатију и направиле заједничку вечеру. Н. се прекрстила пре вечере... и одједном се мила прћаста њушкица непријатно искривила:

"Верујете у Бога?!"

Ствар се разјаснила: њена старија сестра се крстила пре неколико година.

"Религија људе чини безосећајнима," ватрено је убеђивала девојка, "уопште их лишава људског обличја! Седи по цео дан затворивши се од буке у загушљивој соби - и лебди изнад нас са својим молитвеником као паук... Са сузама је обишла Србију, гладовала је због неког храма, иде по породицама са много деце, свима хита у помоћ... Међутим, ја све време знам, осећам као стални прекор - она је најнесрећнија: спава на тврдом, лишава се телевизора, меса, млека, јаја, душа јој се сасушила због увређености на цео свет зато што није онакав какав је потребан њој и њеном Богу, а и ми смо криви што нисмо такви! Јаој, ови погребни уздаси кад ме гледа, ћутање пуно прекора, лупање вратима ако укључимо музику - дишемо само кад ње нема, барем да хоће да оде у манастир. Мрзим! Ма не њу, него то што је од ње направило страшило за све!"

А нервозне бабе... Чиста публика их стално истиче као неопозиви аргумент приликом мотивисања свог боравка ван Цркве. Свима је познат овај "контингент"; у ранија времена, када је храмова било мало недостатак простора су савлађивале уз помоћ иглице: боц десно, боц лево и сви се склањају ослобађајући њихово законито "намољено" место. А "газдарице", односно чланице црквеног одбора, оне које су на списку "запослених"!

"Видим, Каћа," гледа иза ћивота, а Каћа већ бледи, "не волиш ти Мајку Божију!" - нашла је прашину тамо негде, а Каћа се сва скупила, али нема везе, после ће то наплатити од Зине.

Хибрид између човека и...

"Хибрид између човека и змије" - тако оваква бића жигосе православни аутор (*архимандрит Рафаил, прим. ред.*). Оне су ревносне, све "испуњавају", по 'иљаду метанија праве, све молебане одстоје, све акатисте знају и којем свецу човек за коју болест треба да се моли: за главу - "Јови-Крститељу", за крају "Јови-Војнику", за зубе - Антипи, а земљица с Матронушкиног гроба "све лечи" и ако је сипаш мало комшијама или колегама на сто они ће почети да се разбољевају и оставиће те на миру.

У једној Чеховљевој причи козак који умире у степи моли људе у пролазу, супружнике, који се враћају с васкршње службе за комадић кулича, али жена одбија, зато што је "*грех свештену "паску" дробити*". А у причи Марка Вовчека велепоседница се заветовала да пали неугасиву свећу испред икона, а ако би се она случајно угасила због немара сељанчице која је била одређена да стражари ватру, исту ова девојчица је сурово бичевана, зато што омета газдарицину побожност.

Свако ће осудити овакво "хришћанство" и на први поглед не може да не осуди. Ипак, причекајмо с бацањем камења, поразмислимо прво зашто се слична збрка дешава. Душа жуди за горњим, а доње се наоштрило имајући за савезника моју плот и крв, а несавладиву саблазан помирење једног с другим, кроћење необухватног, чупање из њега делића доступних сопственој беди и налажењу задовољства у њиховом "испуњењу".

Дрхтећи и снебивајући се пред постриг у мантију расофорна монахиња И. неутешно плаче не налазећи у себи ништа достојно Очинског загрљаја, а старица, монахиња Л. је теши: "Море, шта ти је? Шта је? Нема ту ништа страшно: да прочиташ правило треба ти сат времена, а на службу ионако мораш да идеш."

У једном селу су храм, по речима житеља, "три девојке спасиле": кад су тридесетих година дошли да га минирају оне су легле под зидове и срцепарајућим гласовима вапиле, кукале, свесне да ће га после хапшења и нестанка свег клира минирати заједно с њима, и нису се постиделе. Можда су јако гласно кукале? Или је Господ видео да им је храм заиста потребан и сачувао их? 1993. године једна од њих је била још жива: седела је на клупици намрштена и све пролазнике пратила незадовољним погледом, свештеник ју је грдио:

"Њурка! Што си ћерке намучила?!"

А Господ, да ли је заборавио?

Причала је В.Ј.: "Тих година се молила једном приликом у току Страсне седмице у препуном храму и одједном јој пред ноге пада огледалце и разбија се у парам-парчад, а "газларица" која стоји поред ње сикће јој на ухо:

"Скупљај! Па твоје је!" (Она - В.Ј. је изгледала као дама, прим. аут.)

Шта да се ради - скупила је и ставила срчу у џеп. А пола године касније на улици пред њом "газларица" пада не колена:

"Опрости, Христа ради! Оклеветала сам те: то је било моје огледалце..."

Обе заплакаше. В.Ј. је добила лекцију и извукла закључак: најгори верујући је бољи од најбољег неверујућег. Међутим, и после тога се свачега на трпела.

"Иди, опери њушку, што прилазиш крсту с накарминисаним устима?!" (А одавно се више није шминкала, прим. аут.).

"Види, дошла на штиклама, а како ћеш да правиш метаније?!"

Обукавши сукњу умерене дужине, чарапе "на ластиш" и "полудубоке ципеле" иза себе је зачула:

"Глумица!"

Наравно, киптела је у себи, али је кад јој прекипи говорила да су у суштини у праву. Што се тиче безобразлука неки сеоски свештеник јој је једном објаснио:

"Њихов грех није твоја брига, а што је грубо, значи тако и треба, другачије нећеш схватити."

Интелигенцију која је навалила у Цркву по завршетку "комунизма" много нервирају такве ствари: они су образовани, читали су, знају да је Бог љубав, стога они који Му се моле обавезно треба према дошљацима да гаје изузетну нежност и ону, како се зове, трпеливост. Осуђујући "обредну веру", "пoboжност по уставу" они објављују нужност свеопште катехизације, као да се хришћанство може научити на курсу.

А бабе - шта да се ради! Оне ће на Страшном суду показати своју неписменост, њихово "лажно" богомољство означава, као што је одавно приметио философ Константин Леонтјев, само ревносну, до ситница, преданост спољашњим симболима црквеног култа и уопште не садржи претворност, односно лицемерје; а како ће се оправдати они који су прочитали четрдесет хиљада књига, обишли све старце и били у свим манастирима - с једном-једином намером које су нејасно свесни, али је брижљиво маскирају: и душу да спасу, и крст да не носе, крст, који се ни из далека не састоји у проливању крви, већ само у трпљењу онога што је противно нашој ватреној љубави према себи. У каква танана довијања и измишљања се упуштамо гурајући и притискајући хришћанство у уске, али зато рођене оквире нашег уобичајеног, и самим тим, пријатног бивствовања!

"...Ноћу уз свећу (све је као код "великих"!)" читала сам акатист, ујутру нисам могла да устанем, телефонирао сам на посао, рекла сам да сам болесна (њене мигрене су нашироко познате), наспавала се, изашла да удахнем свежег ваздуха, обишла продавнице..." и савест ћути.

...У току поста отишла је у госте код "мирјана" - цело вече је била у центру пажње: "Ју, шта ти је, ја ништа то не једем... па, можда кромпирића... Ако је у микроталасној... Ју, ма шта ти је, просто испеци, без уља!"

... "А.И. је тако добра!"

"Није ваљда? Дај Боже, да не грешаш (а поглед упућен на горе, према икони и уздах тако тежак, као да је А.И. убила човека и то крије)."

...Примећујући неодобравање одмах пружа отпор, али с нежним и тако незаштићеним осмехом:

"Драга! Молите се Јовану Богослову и он ће омекшати ваше срце..."

Из детињства се сећам фразе јунакиње у једном комаду: "Ти си подао као жена!" Морамо да признамо да је у праву: само жена уме тако нештедимице и хладнокрвно да задаје смртне ударце својом речју.

Јеном је док је била у пубертету Р. била у гостима у породици другарице своје мајке, и ова другарица јој се, вероватно подозревајући да Р. представља претњу за

морално нестабилног мужа, једном у присуству гостију разгледајући фотографије немарно обратила:

"И тата и мама су ти лепо... Па на кога си ти?"

Р. је имала комплексе неколико година; шиљата, "искомпликсирана", с изразом потиштене осуђености пред светом, непријатељски настројеном против наказа стварно је и постала наказа; са временом је отац деликатним маневрима извео из улоге ружне девојке, али она никада није заборавила давнашњу пресуду, до старости се болесно старала о својој спољашњости и жудно је ловила комплименте.

Немој се чудити томе какви су грешници око тебе

Реч је моћно оружје и често се у том својству и примењује. Н. је причала о комшиници у старом московском заједничком стану: сви су је се плашили као ватре, зато што је приликом настанка скандала наносила првентивни ударац по најболнијем и најскривенијем месту, користећи тајне које би дознала у току примирја, које се тако топло приказује у сентименталним совјетским телевизијским филмовима.

...А у манастиру; кад пред празник сви падају с ногу на заједничким пословима, она ће се неприметно удаљити и појавити на крају дана, а на питање где је била обориће поглед и једва чујно, као и против воље прошапутати:

"Молила сам се..."

Или: на "откривању помисли" код игуманије као да се нехотице жали на то да одређено послушање премашује њене снаге и довија се како да добије лакше; или "случајно" признаје да не воли м.Н. зато што је "осудила мати игуманију"... Благочестива и милолика вештица је много страшнија од традиционалне, старе, крезубе, с метлом.

Могу се још и још наводити примери препреденог лицемерја, или на црквеном језику, лукавства *"жена, које тону у гресима, које су вођене различитим похотама, које се увек уче и никада не могу да дођу до познања истине"* (2 Тим. 3, 6-7). Човеку се крв леди у жилама кад чита ова разобличења апостола. Нисам ваљда ја, Господе?

Молим те, молим те, немој да се чудии како су људи око тебе грешни и не разобличавај их у жељи да их обратиш и спасиш. Једна персона-почетница је дошла у посету старом болесном професору и с врата почела да негодује: "Како можете у среду да једете сендвиче са сиром?! Па ускоро ћете да умрете и отићи ћете право у накао!" Шта ће он помислити о хришћанима, кад они - то је свима познато - треба да зраче добротом и самилошћу? Ето, тако ћеш и доспети у категорију оних за које се у Јеванђељу каже: због вас се хули име Божје међу незнабошцима.

Исцеди себе покајањем

*Време је на крају да се латиш
Свог срца које живот препуни ритамом...*
(Олесја Николајева)

"Идем код Оца мог"

М. уредно иде у цркву где се по сопственим речима "чисти": "И верује ми се, и плаче ми се, и тако је лако, лако.." цитира с одушевљењем. Роматичарска откаченост наводи на опрез; стварно, једном се М. распричала и потресла околину терминологијом, више него чудном за православну парохијанку: аура, акумулација биоенергије, епоха Водолије, па чак и Космички Разум. Још је поверила и интимне детаље из своје биографије правећи се важна незамисливом отвореношћу:

"У хороскопу сам бик, посесивна и љубоморна... **увек** одлазим прва, није лепо настављати односе ако нема поверења..."

Противаргументи нимало нису поколебали њену увереност: слобода коју дарују Бог и Православље допушта сваку ширину погледа, а што се тиче ванбрачних веза, па *"Христос је опростио управо оној грешници, која је много заволела!"* Између осталог што се тиче епизоде из Јеванђеља М. има приличан број савезница које не разумеју да је много (односно, веома) грешница заволела - Христа. Дакле, присуство у црквеној огради још увек не значи Православље.

В.В.Розанов је пре сто година констатовао: у савременом свету Христос ни из далека нема посла с "природним" рибарима. Да би данас продро у нечију душу Он мора да савлада огромну гомилу ђубрета: гимназију, универзитет, службу за коју се прима плата, игранке, флертове, познанике, пријатеље, књиге, Бихнера, Љермонтова. Човек трећег миленијума ће прецртати, вероватно, Бихнера и универзитет, а можда и Љермонтова, али ће морати да укључи много тога другог, на пример, масни слој свакаквих глупости, барем с ТВ-а који ће сто пута претегнути розановски списак. Да не говоримо о прљавштини која се у потоцима лије с екрана, ми смо марљиво у себи васпитавали "окамењену безосећајност" кад смо из дана у дан с интересовањем пратили како се људе муче, како се врши над њима насиље, како се убијају - и притом пили чај; неприметно смо се навикли да превиђамо моралне критеријуме кад смо се дивили оштроумном преваранту, шармантној проститутки, сентименталом бандиту. *"Аице видјел јеси татја - текл јеси с ним, и с прелубодјејем участије твоје полагај јеси"...*

Чим се у човековом срцу распламсала жеља да иде ка Оцу треба да избаци ђубре и прљавштину, све оне свињске жиреве који су нас хранили "на страње далече". Али како! Већ смо их појели и сварили, они су нам у крви, они су неодвојиви део наше драгоцене непоновљиве личности! Елиза у "Пигмалиону" Б.Шоуа је научена да књижевним језиком говори о времену, и она је сјајно причала стерилним изговором док се разговор није дотакао познате теме, а ту се, чим је дебела подсвест добила сигнал одмах укључила и танана лејди је почела да говори на рођеном жаргону:

"Укапирала сам: ко је шешир мазнуо, тај је и тетку укокао!"

Тако је и с нама; у лету усвајамо хришћанске термине - "искушење", "борба", "помисли" - али се Богу не приближавамо; за Њега нема места у таласима "културних вредности" којима смо напуњени да више не може бити. Приликом њиховог просејавања кроз танано сито јеванђељских заповести рађа се оправдана бојазан: хоће ли после остати макар нешто? И истина, оставивши романе и искључивши телевизор жалимо се на "празнину, маразам и отупелост". И шта онда! Најплодније ће бити да се забележи откриће: ето то је моја жалосна душа, слепа, бесловесна глупача - зато је истинска, природна, без фалш боја.

"Промена мисли"

Грчко "покајање", "метаноја" се преводи као "промена мисли"; несумњиво Јеванђеље овим означава радикалну промену читавог погледа на свет, а уједно и целог човека. Да ли је лако изменити свој ум може се судити на основу искуства оних који су се лечили од наркоманије: испоставља се да главни проблем није у физиолошкој зависности, већ у стереотипу мишљења, у оној шеми која је уписана у мозак и програмира наше циљеве, жеље и поступке.

"Нису нас учили"

Многи покајање поистовећују с исповешћу и одмах очекују резултате: изрекла сам све своје грехове, зашто ме онда не напусте? Други покајање бркају с кајањем: бурно жале због своје прошлости, још успут говоре: "нису нас учили", "нисмо знали" и такође остају без плода. Сетимо се јунакиње из књиге "Прохујало с вихором", познатог романа Маргарет Мичел који смо сви ми, макар и кријући од самих себе прочитали - романа који бичује женске пороке исто онако нештедимице колико и тачно: јер, рука аутора је женска! - и не зна за милост. Скарлет, коју је мајка-хришћанка васпитала по правилним назорима

дужности, кротости и пожртвоване доброте признаје ове узвишене идеале, али их оставља "за старост" желећи да се прво наслади свим животним радостима; постепено слепи егоизам и необузdana таштина све више поробљавају њену живу, богато обдарену душу, чији удео постаје рани умор, морална опустошеност и бол самоће која се утапа у алкохолу.

"Мислићу на то сутра," понекад није лоша формула, која човека може да задржи од крајности очајања, али ни сутра се само по себи нита неће поправити, јер наша казна расте из нашег срца, и поштена списатељица ставља тачку не видећи начина да усрећи јунакињу. А поштена читатељка ће уздахнувши над горком судбином Американке, која је без обзира на све шармантна, одмерити на себи њене страсти, извући ће лекције женске логике и обрадоваће се што у Православљу постоји покајање.

Предстоји нам лечење - болно и веома дуготрајно, о чему говоре приче о Царству Небеском (Мт. 13); Господ процес његовог раста у нама (Лк. 17, 21) пореди с растом горушичног дрвета које из мајушног зрнца, готово ни из чега, може да досегне, као у Палестини, висину до четири метра и да донесе плодове, међутим, потребне су године и године. Или пример квасца: треба да ускисну, да надођу три копање брашна; је ли то много или мало? У Тумачењу Библије (под ред. Лопухина) објашњава се: јеврејска мера (копања – ефа) је садржала 432 јајета! Један свештеник је тврдио: да би се све уквасило монаху треба двадесет година; ономе ко није монах вероватно више; тачно ће бити ако будемо сматрали - сав преостали живот.

Непрекидна борба! Њена технологија је јасно приказана у житију преп. Марије Египатске; сурови пустињски подвиг је данас, наравно, непоновљив, али у нечему и ми, овако слаби и ништавни можемо да подражавамо великој Марији. Сетимо се: седамнаест година, сразмерно са седамнаест година самозабравног пировања плоти, преподобна је изгарала у огњу сладострасних осећања, мучиле су је успомене на некадашње насладе, грчила се од стида и очајања губећи наду да ће се ишчупати из зачараног круга. Међутим, сваки пут кад је гуја која се била угнездила у њој подизала једну од мноштва својих мрских глава подвижница се устремљивала на њу, падајући ничице, пред ноге Христове, и свим бићем исповедајући потпуну беспомоћност, душевно сиромаштво и наготу,⁸ плакала је и преклињала Бога за помоћ - и Он је слао утеху. Његова милост, Његова благодат је остајала њено оружје, али победа припада њој: јер она је патила и борила се.

Чупати се из све снаге!

Исцеди себе покајањем - формулише преп. Јефрем Сиријски. Рађа се помало груба асоцијација: переш веш, наизглед и није толико прљав; испираш, цедиш - слива се лепљив густиш од сапуна; опет испираш, опет цедиш, и опет је воде клизава, мутна... хоће ли нам икада поћи за руком да исцедимо из себе трулеж и влагу, да остане сама, ничим не разводњена суштина...

Покајање је завет (уговор) с Богом о исправљању живота, као то је говорио св.Јован Лествичник. Решавајући да идемо за Христом ми с Њим закључујемо савез, споразум: Он нас вади из мочваре, али и ми смо обавезни да се чупамо из све снаге - или макар да се не јогунимо, односно да не тражимо у себи врлине, да не измишљамо оправдања, да не скривамо ругобу страсти привлачним називима, једном речју, да не продајемо смрдљиву депонију за цветну башу. "Браћо! Пошто сте купили, по то и продајте," позивао је старац Леонид (Лав) Оптински.

Не жури одмах за тим да достигнеш савршенство и немој се чудити својим падовима ни ако је прошао већ читав живот, или месец дана, или читава година новог живота. Једна бивша дама је одмах после крштења престала да пуши, а

⁸ Преп. Нил Мироточиви користи појам "псилафизам", који преводиоци тумаче као "чулност", у грчком речнику постоји блиска реч "псинос" која значи "го, обнажен"; Ева и Адам су се, каже он, "псилофизовали", лишили су се Божије светлости, а они су се попут Бога, у рају "облачили светлошћу као ризом".

после неког времена је поново почела да пуши и пала је у очај. Рођак-хришћанин ју је умирио: "То је веома добро, иначе би већ помислила да си светица." Падова "мора бити": то су наши гнусни пориви. Подли инстинкти, одвратне навике нека испузају напоље, иначе нећемо сазнати какве се гује у нама гнезде. "Онај ко пали ватру (вере), трпи прво од дима (страсти)," - говорила је преп. Синклитикија.

Бежи из Египта

Лукави поле!

Твој дар је само да будеш лицемеран!

(Иван Дмитријев)

Богу није потребно твоје ледено срце

"...Неколико дана сам ишла под температуром док нисам пала у несвест; "хитна помоћ", болница, термометар само што није пукао, бунило и халуцинације: неке црне, длакаве, неизрециво страшне сподобе ми раздиру груди, видим своја плућа у фронцлама и схватам да стижем до самог срца – ближи се крај и вичем:

"Господе! Па ја умирем!"

И одједном се одозго, с неба, пружају беле прозрачне руке, хватају, стежу, тканину, моју плот, преграђујући улаз овим страшним бићима, а срце узимају и односе горе. Добро ми је, бол је прошла, наслађујем се миром и плачем у полузабораву... После неког времена опет видим предивне руке и своје срце у њима... мало, наборано, сиво, као овчија цигерица из фрижидера... неко ми га тако гадљиво баца, и чујем глас:

"Богу не треба твоје ледено срце!"

Име Вера као да сведочи о изузетној мистичкој обдарености жене која ово прича, која се удостојила необичног виђења. Њој се у једном трену открило оно за шта су другима потребне године да сазру. Нису криве околности, епоха, време, пријатељи, непријатељи - кривац за све је ово смрзнуто парче из којег *"излазе зле помисли"* (Мт. 15, 19) и које не оживљује док гледамо себе сузним очима пуним самилости и тајно се надамо, као јунакиња познатог романа, да ће се појавити неко и рећи нам: *"Нисте ви криви, Настасја Филиповна, а ја вас обожавам!"* Свака од нас с тихом тугом прича како је од детињства патила због **неразумевања**, како нас околина није ценила, како су подизали **клевету** против нас (чаробна реч - у трену поништава сваку критику упућену на нашу адресу!), како су нас **издавали** и узвраћали нам злим за наше добро.

"Христа су такође прогањали!"

"Ех, кад би ти знао шта сам ја све преживела!" приговарала је постарија парохијанка свештенику који ју је позивао да открије своје грехове.

Куварица, која је из религиозне организације отерана због крађе патетично је клицала: "Христа су такође прогањали!"

Зато је мила и весела Ј., која је успела и породицу да сачува и децу да доведе у Цркву тужно говорила:

"Само грешке! Погледам уназад - шта све није нагомилано, и све мојим сопственим рукама."

И песмицу је на ову тему изрецитовала, само сам је сад заборавила.

Навиквајући да живимо с Богом постепено стичемо искуство поверења и препуштамо се Његовој вољи, као у руке вештог Скулптора који одсеца од наказног великог камена све сувишно како би испод слојева мртвог камена заблистао скривени образ Божји, у којем се и садржи суштина човека, непоновљива и пред Њим драгоцен личност. А "док не стекнемо лице" свјствено нам је да измишљамо себе по неком, чак не ни обавезно узвишеном, али по нечему привлачном обрасцу, скрпљеном из романа и

филмова, и да ову карикатуру издајемо за своју непоновљиву душу и сугеришемо лажну слику околини, укључујући и духовника на исповести.

А све није ни потребно: "Немам мужа." А могла је да каже: "у лову је", или "чува козе" - на крају крајева, не би много ни слагала, ипак је имала неког. Међутим, рекла је истину, не формалну, већ праву, која изражава суштину односа: тај мушкарац није био њен муж. И без обзира на вапијуће нарушавање благочестивости, удостојила се велике милости од Христа, јер Он све зна и зато не очекује од нас "успехе" с победничким рапортом о томе колико је грехова побеђено и колико је још остало да се победи да би човек добио карту за путовање у рај с попустом.

Самарјанка је обрадовала Господа искреношћу. Међутим, ми више волимо "пристојност" брижљиво кријући чак и од себе милијарде ситних пакости - због њихове наводне наказности, ружноће, неподударности с измишљеним "идеалом" - самим тим гурајући их дубље унутра, где оне настављају да труну и да нас трују - притом и физички. Познато је да болести желуца сведоче о незадовољеним амбицијама, "кнедла у грлу" - о непринципијелности (гутамо све избегавајући конфликт), реуматизам и артритис о природи склоној роптању, која изазива пренапрегнутост мишића итд.; онај кога то занима може да прочита стручне књиге, данас их има много. Лакше је признати убиство (абортус), зато што постоји рупица на коју можемо да се извучемо, лоше материјалне и друге околности - него завист, лажљивост и кокетарију, које се не могу мотивисати "објективном нужношћу".

Горак лек

Срамота, о јесте. Међутим, показало се да је управо стид најлековитије средство ако се не довијамо како да га савладамо наговарајући себе пред исповест: "Сви то раде... нисам ја грешнија од других." Треба прихватити овај горки напитак, ову чашу срама којој се не види дно. Понашајући се лицемерно и кријући симптоме ми ометамо Лекара у лечењу наше душе; болест се тада развија у све компликованијем и компликованијем претварању које слаби личност: лажно "ја" је нестабилно, није чврсто и на крају крајева природа недирнута покајањем пуца - у хистерији, депресији, очајању, укључујући и лудило и покушаје самоубиства.

И, молим вас не говорите да Бог кажњава! Могуће је да је и Ева после пада у грех нашла милион оправдања: на пример, зашто је Он окачио овде тако лепе плодове који се не могу јести, зашто ми је дао безвољног мужа који је дозволио да буде наговорен, и на крају, нешто чему се не може приговарати, све Евине кћерке тиме смирују разбеснелу савест: па таквом ме је Он створио!

Немој мучити себе и друге питањима и недоумицама. Остави места за време. Препусти се Богу; није тачна слика Бога, Којег замишљамо по свом образу и подобју, приписујући Му злопамћење, гадљивост и осветољубивост, измишљајући масу глупости. "Господ није тако суров као ми," говорила је често једна старица. Немој никада да допустиш смрадну мисао: Он неће опростити! - ма шта да си урадила, чак и оно што сама никада и никоме не би опростила. Свакодневно обавезно читај Јеванђеље и теши се примерима Његовог обраћања с нама сличним грешницама: Он је о њима знао све, али никога није одбацио и чак није држао придике, већ је с љубављу и стрпљењем враћао Свом заблуделом саздању статус чеда Божијег и наду у исправљање."

У рај се може ући само с другима

*....Међутим, боље је пребивати у срамоти,
Него смрад и гној та што и лукаво*

Ово, Ја, "ја па ја"

М.Л. се крстила крајем јануара, и убрзо је наступио Велики пост.

"Мука ми је било, непријатељ ме је јако нападао..."

"Како те је непријатељ нападао?"

"Зна се како - помислима: ово хришћанство је прави мрак... и без њега људи живе. Тада ме је Господ и намамио... показао ми је рај у сну. Тамо је све такво... зелено и златно... међутим, главно је: сви мене воле и ја све волим!"

Наравно, ништа неочекивано у овом сну нема: ма како оскудно било познавање Светог Писма сви знају да је Царство Божије свет апсолутне хармоније - лепоте, љубави и правде. Међутим, ми, Евине кћери, желимо да присвојимо и **поједемо** оно што је "пријатно за око", срозавши га на земљу. Господ нас је окрилио стремљењем ка савршенству, ка почастии вишњег звања, али ми, идући траговима праматере слушајући празна обећања лукавог бирамо лажно "као богови" и као она посредством магије забрањеног плода очекујемо да уграбимо оно што по статусу припада богињи. А шта то доликује богињи? Власт? Непомућени мир? Свеопште поклоњење? Испуњење свих жеља? Или, како формулише мачка Томазина (она иста богиња Баст) у дирљивој приповеци Хеликоа, *"нема код нас богова, немани добра, ни зла, само наша воља"*?

"Хармонија ми је потребнија него храна, тиће и сан," признавала је једна веома женствена жена - певачица и филмска глумица Марлен Дитрих изражавајући нашу заједничку жудњу... Међутим, хармонија без Бога... Зар не сањамо о складном поретку света, у чијем центру сам ЈА као непролазни објекат љубави и захвалности? Свет може бити смањен до оквира породице или се може ограничити мамом, другарицом и кучетом, или чак само кучетом - али обавезно да у центру будем ЈА. И тешимо се илузијама и сав свој живот брижљиво цртамо, вајамо и украшавамо убогу цитаделу, кућу за лутке насељену играчкама; нека није права, али је МОЈА и мени је удобна зато што сам ја у њој газдарица.

Навикавши се да живимо без Бога не осећамо Његово присуство у свету, и ако бисмо поштено рекли, то нам одговара: кад је Он далеко имамо права да поступамо по свом шефу. Јеванђеље од нас захтева да се одрекнемо опште прихваћеног и пријатног начина живота по каприцима или по страстима, како их назива подвижничка литература; ово је први нужан услов спасења. Страст се на грчком каже "патос"; од "патоса" потиче "патологија", болест, термин храмље на једну ногу зато што омогућава да се "болест" тумачи као нешто спољашње, што уопште не зависи од нас: саплео сам се - прелом, прехладио - грип, отоплило - притисак, исто тако је и у духовном: ђаво ме је прешао - згрешио сам.

Један психолог-педагог⁹ је увео појам ЕГОТЕЖЊА који суштину изражава много тачније истичући извор тежње-болести-страсти: ЕГО, "ЈА", "јашка" говорио је о.Алексеј Мечов. Постаје јасније зашто трпе неуспех покушаји да се прво победи стомакоугађање, затим среброљубље, а касније и покушај да се наоружамо на таштину: ове главе припадају истом дракону, оне се брзо страстају поново, док не буде убијен сам дракон, који захтева све за себе, који вуче за себе, живи ради себе, који пази на своје интересе. Ево који је наш главни непријатељ - егоизам, САМОСТ.

Наши грехови су испреплетани у чврсто клупко и тако су срасли са самим бићем и тако се виртуозно претварају да су врлине, а њихово диференцирање превазилази наше снаге. Ево на пример: кад је А. напустио муж, она је брзо дошла до тежине од 90 килограма. Глупо је квалификовати ово као "неузддржљивост у храни": она је успостављала равнотежу, тешећи се нечим укусним. Б., је напротив, напустила мужа-безбожника: нашла је на крају повод да се избави терета; В., напротив, не напушта мужа,

⁹ Свешт. А.Гармајев.

псовача и развратника, рекламира своје трпљење "по апостлу Павлу", а у ствари се плаши да ће остати без средстава и комфора на који је навикла.

Ненадмашне смо у измишљању благоглагољивих оправдања: кад нам није ни до чега одемо да купимо макар калем конца, макар парче сапуна да нам буде мало лакше - зар је то среброљубље? Касно ноћу мајка чека сина и не може да га дочека, окреће телефоном све болнице и мртвачнице, а верујућа ће још и акатист да прочита, ако се касније и покаје то вероватно неће бити због "маловерја". У суштини се у том тренутку грчевито бранила у страху: "ако се нешто... шта ћу ЈА?!" И жури да умири себе, вољену. После раскида с младожењом Н. је због тога што је много патила отпутовала из родног града "да га очи не виде"; мајка ју је, не трпећи растанак свакодневно мучила позивима и жалбама:

"ЈА сам имала срчани напад! Долазила је хитна помоћ!"

Изаћи из стаклене баште

Наша уобичајена реакција на туђу несрећу: "Ах, како сам се ЈА насекирала!" И увек смо спремне да испољимо САжаљење: какав племенити повод да лепо изгледамо на позадини у центру догађаја без икакве штете, а понекад чак и са добити за сопствену хармонију.

Да би се човек срео с Богом треба да изађе из себе, да се извуче из оне глуве тамнице без прозора и врата у којој га нико никада неће пронаћи.

...Свој сан о рају М.Л. је схватила тако да ће нам Господ одредити место "по интересовањима", по сродству душа, у топлом друштву и тек после десет година је постала свесна: тамо, код Њега, просто нема егоиста!

О истом овом је говорио А.С.Хомјаков: у пакао свако иде сам за себе, а у рај се може ући само с другима.

Док се не научимо да гледамо унутар себе подвргнути смо саблазни да злурадо посматрамо друге парохијане и са задовољством доносимо закључак: нису бољи, а можда су и гори од мене. Оваква позиција је у највећој мери јалова! Јер идемо код Христа, а не код комшија, а Он нема мана.

Направити колут-напред, само зарад аплауза

"Зашто си пала?"

"Правила сам се важна пред њим, сер!"

"То је веома добар одговор!"

*("Хронике Нарније",
Клајв Степл Луис)*

"Ја сам тамо тако потребна!"

Наше САМОљубље је корен свег зла; оно, пише преподобни Амвросије ако га неко само пипне виче: "Одраше ми кожу!"; за певницом је готово увек ужарена атмосфера: свака примедба диригента наизлази на отпор у виду увреда, суза или уврћеног ћутања; зато смо тамо, где се према нама показује поштовање у стању да истрпимо све незгоде. У исповедаоници Лавре ходочасница се жали да је преко сваке мере претрпана пословима у парохији: и тргује и новине издаје, и код власти иде - уопште нема времена да се помоли! Међутим, кад јој духовник саветује да све то смањи ради јединог што је потребно гледа на њега као да он ништа не разуме:

"Шта вам је, оче, ја сам тамо тако потребна!"

Слатко осећање незамењивости и власти рађа конфликт који је веома распрострањен у парохијама:

"Хоће да се изједначе са старешинама," уздише један свештеник.

"А, не... желе да буду само мало изнад," поправља други.

Међутим, одбијање положаја који нам изгледа превисок за нас уопште није знак смирења: по правилу, он означава бојазан да не изађе на видело то да смо неспособни за тај задатак, што је болно по наше самољубље. "Која је невоља," писао је оптински старац Макарије монахињи која се плашила да пристане на дужност благајнице, *"ако не изађеш на крај с тим - смениће те."* Ето једноставности! Које је она доступна?

Монахиња Л., која је постављена за начелницу скита отупевши од суза и тешких размишљања махинално је прелиставала књигу св. Теофана Затворника која јој је доспела под руку и у очи јој је пала једна реченица из његовог писма: *"Нема никога ко одговара својој дужности, чак ни онога ко воду вози..."* Сирота Л. је почела да се смеје и одједном је схватила да су све њене муке "од уображености", од исфантазираних идеала, за чије је достизање умислила да је спремна. Друга монахиња, с којом се дописивао преп. Амвросије је "по смирењу" одбила послушање и тако се после тога измучила да ју је старац разобличио за лицемерје: *"Једно си ми писала, а друго си мислила. На речима си била мирна, а у ствари си се секирала што си била лишена части благајнице и значаја који она има у манастиру."*

Таштина је просто један од облика у који се прелива наш егоизам. Овај грех је у већој или мањој мери својствен свим земнороднима, код мушкараца се обично испољава у наивном хвалисању, ради компензације сопственог наводног малог значаја или неуспеха; кад буде препознат након читања одговарајућег текста код Лествичника, приликом самопосматрања он пролази као дечија болест. А наша таштина може да се упореди само с вилином косицом, неуништивим коровом-паразитом: пошто нема корен она обухвата било коју биљку на коју наиђе и уништава је тако што је суши.

"Огледалце, огледалце моје..."

Од раног детињства гледамо на себе туђим очима, оцењујемо себе са стране, желећи, наравно, да будемо предмет дивљења: "Огледалце, огледалце моје..." Мала девојчица мерећи нову одећу, тепа у екстази:

"Како је -ееепааа!"

Отпевала је песмицу - тапшали су јој, отпевала је још једну - опет су тапшали, на крају, кад је репертоар био ицрпљен она објављује:

"Сад ћу да направим колут-напред, а ви опет тапшите!"

Детиња простодушност се може опростити, али она брзо пролази, а спремност да направимо колут-напред, само да нам тапшу чучи у нама вероватно све до гроба.

Успех код других - понекад несвесно - постаје главни циљ читавог живота; очарати, пленити, дубити на глави, само да се обавезно свидимо људима; и, дешава се да мушкарци с тим немају никакве везе: неку од нас ће заболети нерасположење туђег кучета или мачета! Неке жене се мотају по изложбама, премијерама, савладавају непролазне авангардистичке романе како би у одговарајућем друштву немарно избациле презиме или цитат и тако посведочиле учествовање у служењу муза. Православке с истом том суманутошћу иду на храмовне славе, све архијереје знају и сплеткаре о њима као о уметницима демонстрирајући посвећеност у највише црквене тајне.

Хлестаков се хвали с опијеношћу, без одређеног циља, а ми углавном - трудећи се да изазовемо завист. Полумртва, у болничком кревету једва чујним гласом каже:

"Кад би само знала, колико је коштала операција... али зато, наравно, професор... све је на нај... највишем нивоу..."

Кад причају о љубавним везама и флертовима главни адут нису чак врлине освојеног, већ пораз многих супарница: важна је предност у односу на друге, првенство, па и о духовницима говоре апсолутно истим изразима као о обожаваоцима:

"Идем право код њега у келију, он ме воли."

"Он ми (*познати старац - прим. аут.*) рече: нисте као сви, ви сами можете да дајете савете."

Уосталом, можда је и рекао, само је интонација остала ван кадра.

Страшно је рећи - чак и своју прљавштину пуштамо у промет, "тргујемо исповећу", по речима преп. Јефрема Сиријског, чак и грехове користимо како бисмо оставиле утисак да смо изузетне: нико на читавом свету није достигао тако бездану дубину пада! И читаве свеске исписујемо у књижевно обрађеним изливима, које надахнуто, осећајно, јецајући на потребним местима сатима декламујемо духовницима.

О.Александар Јељчанинов пише о старици која је сматрала да је код ње у религиозном смислу све у најбољем реду и како је коментарисала прочитано:

"Ах, ево ово је потпуно моја мисао, то треба преписати!"

М.Д. је отишла још даље: хвалећи познату изузетно духовну књигу она кличе:

"Зашто је нисам ја написала? То је требало ја да напишем."

Искрена, тешка, упорна таштина чини нас безнадежно усамљенима и слепима, јер видимо само себе, чујемо само своје, меримо мир и свет на основу односа према себи; то је већ друга степеница на лествици која води на доле.

Ево корисне сентенце за самоиспитивање из романа Џејн Остин (почетак 19. века): гордост и таштина су различите ствари иако се ове речи често користе као синоними. Човек може да буде горд, а да не буде ташт. Гордост је пре везана за наше сопствено мишљење о себи, а таштина - за мишљење других људи које бисмо желели да они имају о нама.

Иза зидина

Ја ђавола волим зато

Што видим у њему - моју патњу.

(Зинаида Гипиус)

Нико ме не цени...

До тридесете године Н. се, иако је њена лепота многе привлачила, није удала; покушај да се "удоми" у манастиру претворио се у прави кошмар: при сваком обраћању, чак и најпријатељскијем она би поцрвенела или побледела, лака примедба је у тренутку изазивала сузе, а читање за трпезом кад би нека њена грешка била јавно исправљена завршило би се бурним јецајима, до дрхтавице и падања у несвест. Клинички случај, да! Међутим, вероватно је многим од нас познато тешко стање исцрпљености, које рађа иста ова уроњеност у себе: уморна сам, нико ме не поштује, не схвата, не воли; и свима је без изузетка својствен огавни начин да ставимо на место свакога ко је био неопрезан да рани или само дирне у женско самољубље: стаклени поглед у страну; на питање: "Шта ти је?" изнуђени одговор кроз зубе: "Све је у реду" - тоном који изражава хладноћу и презир - проклета женска осветољубивост, која у тренутку открива истинску вредност наших лепих речи о опроштају, кротости, милости и другим високим истинама хришћанства!

Наравно, женска гордост не претендује на крајности: на пример, да освоји свет или да га измени уз помоћ јединог истинитог учења; она, напротив тежи ка томе да се затвори у унутрашњој тамници, да се огради ЗИДОМ од свега што може да прети њеном драгом - сопственом "ја"; стидљивост¹⁰ крије мртву пустињу Снежне краљице, слободну од било каквих обавеза, неузнемирену туђим патњама, глуву на вапаје за помоћ; под маском уздржаности, скромности и загонетне ћутљивости крије се самозаљубљено чудовиште, равнодушно према свему на свету осим сопственог благостања. Оно може да оде далеко и да постане опасно: управо "стидљиви", по запажањима психолога, тиранишу своје ближње, малтретирају незаштићене, постају "фурије револуције". Скорашњи догађај: ћутљива старица, која ни на који начин није привлачила пажњу и која је животарила у

¹⁰ У питању је игра речи: зид се на руском каже "стена", а стидљивост "застенчивость".

сиромашној кућици на крају села бива разобличена као вођа секте сатаниста који чине ритуална убиства. Милошћу Божијом треба сматрати то што их по правилу погађа безумље: људски покушаји су немоћни да униште демонску тврђаву.

"Обрадовао сам се видевиши из вашег писма да више нисте тако паметни као раније," - лековита иронија светитеља Игњатија много открива о жени којој је упућена, и не само о њој. Умовање обично претпоставља да срдито бранимо сопствене погледе и навике (своју хармонију), чак и ако они ступају у очигледну противречност са хришћанством; у наше време, кад је за жене готово обавезно не само световно образовање, већ имају приступа и богословском, оне имају шта да кажу ако се не слажу. Нама, тако ученим, тако оригиналним и јарким уопште не одговра православна доктрина смирења (које се уз одсуство искуства поистовећује с кукавичким пристајањем на све и са ропством) и наоружавајући се против ње ми причамо о божанској слободи, о недопустивости замрзавања живе душе уставима и о уникалности сопственог пута и потчињавању непосредно Христу.

"Орган послушања"

...Монахиња, која је примила постриг и живи у свету, зато што данашњи манастири-"колхозии" не одговарају њеним узвишеним духовним захтевима (манастирске монахиње такве иза леђа зову "Шталова пустиња"); књижевница, све зна - теоретски; пише у новинама против архијереја, држи предавања из моралног богословља, енергична, шарматна разоружавајућом искреношћу и ватреношћу; изазивајуће-шљиво изјављује:

"Ја уопште немам орган за послушање!"

Друга, такође монахиња у свету ствара читаво учење о "беживотности" и заосталости "традиционалног" монаштва, о његовом прилагођавању потребама савремености, пожртвованом служењу у школама, болницама, затворима. Добра ствар, али зашто онда примати постриг? Зашто давати завете у којима нема ни речи о дугу према страдалничком човечанству, који напротив, обавезује на одрицање од света, останак у манастиру до последњег даха, на целомудреност, послушање чак до смрти и "слободном сиромаштву у заједничком животу"? Зар монаштво не привлачи такве као видљиви знак хришћанског савршенства: оне које живе у свету, за разлику од манастирских не крију апостолник испод сиве мараме: зашто крити своју издвојеност од гомиле, припадност ордену изабраних? Наравно, у активној добротворно-мисионарској "борби за човека" све добродетељи блистају и награђују се: и људи хвале, и новине пишу, и аутомобиле поклањају као мајци Терези коју свет преуноси. Како то може да се пореди с манастирем у којем ће те управо због образовања послати у шталу, а као одговор на јецаје и недоумице рећи: "трпи-смиравај-се-све-воли"; каква корист за "хармонију" да се дан за даном и годину за годином негује "скривени срца човек" и иако је једва жив, да се тера на молитву, односно крв да пролива, и никада, никада не знати за успех, падати на сваком испиту, и у малодушности се повлачити, и опет све почињати из почетка!

"Сва невоља потиче од прешироких хоризоната," запазио је светитељ Теофан Затворник.

За оно што се у нама покаже као несагласно с заповестима Божјим и светоотачким правилима треба да се кајемо и смиравамо пред Богом и пред људима, а не да измишљамо нова правила у своје оправдање. Тако је говорио велики старац преп. Амвросије Оптински.

Треба се чувати фалсификата

*Много сам у животу срела зла,
Много сам осећања потрошила узалуд,
Много сам жртвава у невреме принела.*

Прилепи душу... за марамицу

"Жене са својим великим срцем имају велику ревност за духовно: оне не размишљају много - верују и иду даље. А шта ради ђаво? Док би оне, имајући такво срце могле много да напредују ђаво им тај напредак, на крају крајева, краде." Ову за нас горку истину схимонах Пајсије потврђује јарким примером: *"Једном ми је нека жена послала прекривач. Сав је био украшен. Она га је извезла овамо, извезла онамо, а онда је још надшила чипку, чипку, чипку. Сирота! Колико је радости осећала док је све ово везла и правила чипку док сам се ја радовао маказама исецајући све те украсе и баџиџије их. Ова жена није осећала радост због Христа, већ ју је налазила у везу."*¹¹ Ево: до Бога је, што би се рекло, далеко, а вез - то је и благочестиво (па за оца је украшавала прекривач!) и пријатно, као стваралаштво, а главно је, приступачно и схватљиво.

Даме долазећи целивају чудотворну икону из навике, не испољавајући никакве емоције, али кад чују да је оков украшен драгим камењем дуго се "упијају" у њега зналачким погледом.

С., уметница, се дошавши у храм претстројила на хришћанске сижее: црта анђелчиће, врбице, свеће... до детаља се разуме у иконописне школе и правце, у соби су јој сва четири зида одозго до доле у иконама... али се сама практично нимало није изменила, иста поза, иста опијеност собом, исти онај бојемски "устав": надахнуће јој долази освит, зато никако не може да стигне у храм на литургију.

Р., је од првих корака освојило црквено појање па је поставила себи у задатак да се докопа певнице и остварила је своје. Двадесет четири сата дневно је заузета интригама, ратује с диригентicom због ниског гласа, с председником црквеног одбора због мале плате, а познаници која јој је предложила да оду на храмовну славу у нову цркву надмено одговара:

"Ја сам сваког дана у храму!"

Благочестиве ситнице

Како лако допуштајући да нам пажњу одвлаче ситнице заборављамо на циљ - и што нам "благочестивије" изгледају ситнице, тим циљ постаје магловитији и тамнији. Ђаво има огромно искуство у овој области; почевши од првог пада у грех он у циљу нашег погубљења вешто користи наше врлине, врлине које су нам својствене од природе. Бог је даривао "мајку свих живих" комуникативношћу, саосећајношћу - а ми реагујемо на зов сатане. Господ је уткао у нас, као средство за заштиту, потребу послушања - мужу, а ми слушамо било кога, али најчешће и најрадије онога ко ласка: постајемо слушкиње лажног старца, лажног пророка (чија је једина врлина дугачка брада) - због тога што нас је издвојио из гомиле, опчинио милозвучним речима, и ухвативши за рукав обећао да ће да нас спаси. Господ нас је обдарио узвишеном способношћу да разумемо и ценимо лепоту - а како далеко од Њега нас одводи озлоглашени естетски укус! Не задовољавамо се неопходним; налазећи се било где - у возу, у болници, на пустом острву - у најкраће време обрастамо гомилом нових ствари које нам још јуче уопште нису биле потребне; чак је и монахињама које су се одрекле стицања тешко да сачувају равнодушност према "хуманитарним" шареним крпама које заиста никада неће обући, али немају снаге да одбију ако им се нуди нешто што им чак нимало није потребно: марама, кошуља, чарапе - па сутра нам то неће дати! Због љубави ПРЕМА СТВАРИМА се не кајемо, а нико ни не зна да се управо тако назива наша неискорењива страст према обиљу сувишног, укључујући и стварчице које имају функцију да радују поглед, буде успомене или симболизују лирске склоности домаћице; сувенири, вазице, шустикле и остала старудија нам не служе зато што можемо без њих, већ ми служимо њима бришући прашину, премештајући их с места на место, ветрећи - и дајући им душу:

¹¹ Животопис и поуке схимонаха Пајсија Атонског. М., 1999., стр. 201 и даље.

"Ах, тако волим ову стварчицу... **прави** дрезденски порцелан!"

Лицемерна "праведност"

Како узалудно траћимо новац и време јурећи "маркиране", раскошне, скупоцене ствари угађајући моди или престижу, односно својој таштини и тако постајемо послушнице ђавола, како каже светогорски старац Пајсије, којег смо већ цитирали, а да то ни не приметимо. Желимо да оживимо своју кућу цвећем, идемо да купимо вазу за њега - и кад изаберемо најлепшу, цвећа се више ни не сећамо. Авај, тако поступамо и кад је религија у питању: дошавши у Цркву концентришемо снаге на извршавање појединих правила. С књиговодственом брижљивошћу водимо евиденцију молитава, метанија и других религиозних активности, као да сваког месеца подносимо декларацију небеској канцеларији о својим достигнућима заборављајући да у хришћанству нису главни постови, богослужења и канони, већ Христос, Који није рекао: ако желиш да уђеш у живот поштуј правило, већ: поштуј заповести.

"Не слуша ме!" јеца Л. "Годину дана није била на исповести! Долази ноћу! Понаша се као простакуша! Смрди на вино и дуван! Јаој! Шта да радим! Пет акатиста и три катизме дневно читам, шта још да радим?!"

То прича о кћерки; а ова, пошто је одрасла живи како се њој хоће и страшно секира мајку; Л. је сваке ноћи дочекује на вратима с псовкама и тукла би је кад се не би плашила да ће да јој врати. Л. се сваке суботе исповеда; она дубоко пати и каје се - зато што не уме да се уздржи и греши; искрено види невољу само у кћерки и ропће на Бога, за Којег се толико труди, а Он не чује и не преваспитава њено дете!"

"А, не, нипошто!" противи се В. Кад је свештеник моли да припази на раднике који раде на парохијској кући - "нагрешићу с тим дангубама!"

Отац је изабрао В. зато што има солидно правило, долази на све службе, записује грехове и чита духовне књиге.

Пошто се ухватимо у мрежу тражења савршенства (по речима старца Амвросија) покушавамо да се сачувамо од греха, да достигнемо исправност, жудимо за тим да се дивимо својој исправности - и наша ваза остаје празна без оног главног чему је намењена. "Утврдивши поредак у храни и сну ви сте тиме тако задовољни, тако сте задовољни," одговара свети епископ Теофан Затворник једној подвижници и затим јој препоручује да "своју унутрашњост распали љубављу према Господу, а спољашњи подвизи ће се уредити сами од себе"¹² "Ево основе пута ка Богу," каже преп. Макарије Египатски, "с великим трпљењем, с уздањем, са смиреномудријем, у духовном сиромаштву, с кротошћу корачати животним путем... заповести, које то прописују јесу као знаци за мерење и знаци царског пута, који путнике који њим иду води у Небески град".¹³ ...А и свети оци изражавајући се на овај или онај начин саветују: живи по Јеванђељу и на тај начин упознавај себе; из дана у дан откриваће ти се горка истина, постепено ћеш доћи до потпуне нуле и тада моли Бога да испуни ову празнину Својим садржајем. Изгледа тако јасно и тако једноставно!

Међутим, мало је оних који иду тим путем болним по наш егоизам и "хармонију". Као људождерка Ела желимо у тренутку да префарбамо оћелавелог кунића и да га подметнемо уместо чинчиле: бројнице до пода, поглед у земљу - ето ти смирења, три канона, и то још с акатистом - ето и молитве, бара суза на исповести - ето и покајања. Не тражимо чистоту срца и послушање вољи Божијој, већ добро име, лицемерну праведност, која се поштује међу људима. Јунакињу, која је била позната као ванредна лицемерка и терорисала све страшним разобличењима и цитатима "из Писма" аутор, не сећем се да ли је Моруа или Моријак био је принуђен да баца у прељубу: тек у страшном паду она почиње да прогледава као хришћанка. Јер је "боље бити грешник и видети себе као таквог него споља бити праведник и видети себе као таквог," тврди светитељ Игњатије.

¹² Животопис схимонахиње Магдалине. Јелец, 1903., репринтно издање, стр. 75.

¹³ Преподобни Макарије Египатски. Духовне беседе. Свето-Тројицка Сергијева Лавра, 1994. (репринтно издање, стр. 220).

Сва наша праведност је "јакоче порт нечистија" (Ис. 64, 6); не долази тако ретко истинска вера у противречност с опште прихваћеним моралом: сетимо се Тамаре (1 Мојс. 138), Рааве (Нав., 2) и Руте које је Промисао изабрао за прамајке нашег Спаситеља! Није воља Божија да се чини добро, већ је добро да се чини воља Божија.

Мој, само мој

*За похвалу су они духовници,
који не воде ка себи, већ ка Богу.
Свт. Фиалрет (Амфитеатров)*

По враниној страсти

"Ја ћу ево код овог да идем да се исповедам!"

"Јел' га знаш?"

"Ма јок... Види како је леп! Брада као у *Христоса!*"

Овај дијалог који сам случајно чула у Даниловом манастиру илуструје као бирамо духовника: као ране по страсти према ономе што светлуца и прелива се. Гомиле представница лепшег пола окупљају се око блиставих проповедника, тим пре ако се њихови гласови чују на радију и телевизору; дешава се да годинама не разговарају с "духовним оцем" пошто разноврсна друштвена делатност не оставља кумиру времена да испуњава директне обавезе. Учене неофитке привлаче ултрасавремени, тако ме вуче за језик да кажем, презвитери, који су у православној средини познати као "обновљенци": тамо је рођени полукњижевни жаргон, тамо се с амвона не цитира ава Доротеј него Цветајева, тамо је вољена интелектуална иронија, која све подвргава сумњи, тамо је угодан партијски дух, који гарантује тесно зближавање опозиционара свих праваца. Сваки почетак је тежак: оне који искрено траже спасење Господ ће извести на прави пут из најнепроходније шуме, наравно ако се саме не заглибе у убеђење да се на Небо могу попети заједно са свим својим шареним имањем сакупљеним на широким улицама безбожног града. Међутим, често избор духовника постаје узрок тешких недоумица, озбиљних душевних траума, па чак и болести.

У историји Цркве било је великих светаца који су посебну пажњу поклањали духовном руковођењу женама, боље речено, који су имали то **призвање**; девственици, монаси, подвижници, они су можда управо захваљујући целомудрености поседовали дар да виде у жени не пород пакла, већ човека који има једнаку вредност пред Богом, чак и ако је у потпуности изгубљен испод "*гиздаве одеће*" и "*спољашњег плетења косе*" (1 Петр. 2, 3-4). "Благодат ми даје," говорио је, чини ми се, преп. Јосиф Оптински, "да не осећам разлику да ли је мушко или женско." Данас се, наравно све упростило преко сваке мере, број духовника се изједначио с бројем свештеника, али је избор ипак наш, и одговорност је, стога, на нама.

"Он ће господарити тобом" (1 Мојс. 3, 16) - ова заповест Божија живи у жени као природни закон, и зато она, чак и ако је потпуно "самостална", чак и ако се у све разочарала (искључујући оне у потпуности изгубљене у којима не живи ни природни закон) у тајности чува капљицу наде да ће наћи домаћина, ослонац и заштиту, вођу и крманаша у невољама житејског мора. И како је лако умислити да је оно што желимо стварност! Како нас поткупљује пажња кад наше млитаве душе очарава реч, речена "са влашћу" Разобличавање на исповести, суровост захтева, строгост ("Даћу ти да радиш метаније!") - све ово нас мобилише стварајући привид дуго очекиване поузданости, "перту" и остали безобразлуци нас уопште не одбијају, већ напротив, придају односима присан тон, рођену фамилијарност и блискост.

А последње није нимало корисно; женска природа остаје иста као што је и била; ступа на снагу жеља да се баћушка пази, да се брине о њему, да му се поклањају поклони, тим скупљи што је више супарница; због нечега често настају сложене "духовне" колизије, које захтевају нарочито будну пажњу и руководство, и наравно, успешно се решавају и венчавају одушевљеним "Ах! Он ме познаје!"

Ауторитет? Идол?

За слично идолопоклонство године вољеног баћушке не играју никакву улогу: без обзира да ли је старац или још није напунио ни тридесет - он је МОЈ! ИМАМ га, значи све је у реду, све је како треба, па у свим књигама се каже да човек не може да се спаси без руководиоца! *"Ја не присвајам никакву власт над Вама, већ дајући Вам савет остављам Вама на вољу да га испуњавате или не испуњавате,"* ово је светитељ Игњатије (Брјанчанинов). А у наше дане имамо прилике да чујемо за младе свештенике, који од првог дана упућују своја чеда на слепо повиновање и који храбро прекрајају туђи живот, угуравајући разноврсност Божјих створења у прокрустрову постељу поука које су прочитали у књигама и које интерпретирају на свој начин. Свештеници, разуме се, желе добро, и све су они правилно прочитали, и све тачно говоре, само што за сада не разликују шта ко може и шта му је на корист - овај дар долази с искуством, не толико пастирским колико молитвеним, ако се они уопште могу одвајати. И Боже сачувај, без осуде, али ипак треба признати да благодат свештенства не искључује грешке, јер не осигурава од греха, посебно од опијености влашћу што је тако својствено мушкарцима. Тешке лекције их са временом уче опрезу... што се, нажалост, за нас не може рећи.

Женска душа се, признавши ауторитет, потчињава са задовољством, али сад већ једино духовнику; други ауторитети, ако их је и било: мајка, отац, муж - бледе и нестају, и баћушка и нехотице постаје све, али онда он, по нашој несвесној логици мора да замени мужа, мајку, оца... да буде: мој, само мој. Наравно, ово се не формулише, али чиме се још може објаснити ужарена атмосфера око познатих духовника: интриге, скандали, љубоморне сцене... На крају крајева, зар није природно за нас, који још нисмо дорасли до натприродног, да осећајући усхићење љубави тежимо да нам то буде узвраћено? Ево, једна веома културна дама у мемоарима о светски познатом свештенику дирљиво прича како је њиме руководила: разобличавала га, саветовала и тешила док је ридео на њеном рамену. Зашто да не: па светитељ Игњатије није измислио да *"жена види савршенство у свом идолу, труди се да га убеди у то и увек успева,"* а касније *"често сама постаје његов идол"*.¹⁴ Питање је само каква је корист од сличног "руковођења", ко кога и куда води?

Старци-"ласкавци"

Намножили су се "ласкавци" за које су раније старци упозоравали да их се треба плашити као ватре. Кајеш се што завидиш, а он:

"Нашла си чему ћеш да завидиш, ти је не познајеш."

Жалиш се на лењост.

"Па то није страшно, не сме човек много да захтева од себе, пући ћеш."

Исповедаш се због антипатије и увређености коју осећаш према N, а он се стара:

"Рећи ћу да ти се извини..."

Духовник-друг стоји поред човека и штити га од непријатељског света. *"С насладом сам прочитао Ваше писмо и (не љутите се!) давао сам неким да читају на поуку. У његовим редовима је сва Ваша ватрена, чиста, предивна душа..."* И остало у истом овом убиственом стилу, као да је сам демон писао, јер само он хвали у лице, да нас што сигурније упропасти! Међутим, аутор је већ чувен као старац и налази се на челу једне женске заједнице попут манастира, сад је то у великој моди. У Русији су у току читаве њене историје организоване, мислим, свега четири женске обитељи, које су

¹⁴ Дела, т. 5, стр. 318 (репринтно издање, 1993.г.).

створене по нарочитом домостроју Божијем бригом светих мужава: Серафима Саровског, Зосиме Верховског, Амвросија Оптинског, Варнаве Гетсиманског...

Још једна сличица "руковођења".

"Тако сам се молио за тебе... плакао сам! Нико те неће схватити, али мени је Господ открио... хајде да заједно размислимо како да помогнемо у невољи..."

Она слуша, не подижући поглед због тога што јој је страшно непријатно, јер је скроз-наскроз заборавила шта је напричала правећи се важна на прошлој исповести и у недоумици се пита шта је тачно изазвало његове молитвене сузе. Несумњиво је да су његове речи оставиле утисак, лако је досетити се какав: он је згодан јеромонах, има 28 година, она је лепа девојка од 20 година. Међутим, за то је морала да плати, као што обично бива, само девојка: кад су њене значајне погледе и уздахе заменили нервни наступи и груби прекори, и кад је затим дошло и до јавног скандала "духовни отац" је киптећи од праведног гнева сиротицу истерао напоље.

Изгледа да долази време кад више никога не плаши претња фалсификовања - профанације светог дела духовног руковођења. Обожавани баћушка заиста постаје "обожаван", заузима Божије место:

"Ој, нека Вас Господ спаси, оче, помолили сте се и све се средило!"

"Он ме је буквално спасио, буквално!"

"Идем само на његове службе. Тада могу и да се помолим и да отплачем, а ако служи неко други - стојим као пањ!"

"Ако Богу не угодиш - отац ће те измолити, а ако не угодиш оцу ко ће да те измоли?"

"Он је прозорљив... не верујеш? Пази да ти се нешто не деси, он све зна о свима, наш отац!"

И тако изговарају реч "отац" да и нехотице из сећања израња: "И оцем својим не називајте никога на земљи" (Мт. 23, 19).

О савременом монаштву обожавани оци говоре с надменом категоричношћу:

"Какви су данас манастири! Стараца нема, а старица још мање, игуманија је само администратор, само рад и женске свађе!

О.Кирил (Павлов) с тананом деликатношћу на ову тему каже: *"Не знам... треба човек лично да оде у женске обитељи и да погледа њихов духовни живот како би донео неки закључак... Иако је живот у манастирима, који се обнављају оскудан у духовно-наравственом смислу, ипак је тамо заједница окупљена у име Христово. И ако је човек дошао с циљем спасења своје душе, мислим да ће му Господ, како зна и уме, дати и утеху, и поткрепљење и усавршавање у духовном животу."*¹⁵ Вероватно треба цео живот провести у Лаври, где такође није увек све тихо и мирно, како би се стекло искуство мудрог опреза. Зато младостарац с петогодишњим свештеничким стажем практично сугерише васпитаницама да се добро руковођење може наћи само код њега и да уопште Дух дише само у једној (његовој!) парохији негде у центру града.

Још ако његова чада ипак теже ка манастиру, она, да тако се тако изразим, не мењају држављанство и тада - држ' се игуманију!

"Зашто стално нешто жваћеш?"

"Отац нас је благословио... Да не падам у унијије."

"Зашто стално падаш у унијије?"

"То само оцу могу да кажем!" и следи надмени поглед, нервозан трзај раменом, а очи постају влажне.

У наше дане кад се у манастирима једе и по четири пута дневно свештеник испуњен љубављу подражава преп. Серафиму који је давао гладним дивејевским сестрама познати ражани двопек - да мало грицкају и заварају црва... Причају преко телефона и добијају рачуне на сулуде износе изливајући жалбе и слушајући поуке оца преко телефона, краду из црквених сандучића за давање прилога (да купе оцу поклон),

¹⁵ Говори радио "Радоњеж". Одговори пастира, стр. 7-8, М. 2000.

симулирају тешку болест да би доспеле у болницу, па да одатле побегну - наравно, код оца - он ће схватити, да га пожале и да његов лик постане још блиставији на позадини манастира-"Аушвица".

"*Чувајте се пристрасности према наставницима,*" позива светитељ Игњатије. Лако је рећи, али како послушати његове речи? Можда је једино радикално средство спасити се бекством?

"Ништа не помаже," тужно се осмехује М.Т. - чак ни кад си свестан. Старац ми је у Лаври благословио да идем код њега, тиме сам се и правдала. Али, почела сам да примећујем да ми се свиђа да се исповедам... Да га све време тражим погледом... да ми постаје занимљиво... Чак се трудим да не радим ништа што би ме било срамота да му испричам. Молила сам се... ех, како сам се молила! Стање је било такво... узвишено - тек сад, после толико година схватам: и молила сам се због њега... Као Чеховљева Душица: кад је живела с трговцем дрвеном грађом - сањала је брда дасака, удала се за ветеринара - почела је да се занима за ветеринарство... Кајала сам се, путовала у Лавру. Једном сам јасно схватила да је он постао као зид који се испречио између мене и Бога и да ћу морати да закољем ову везаност као Авраам Исака. Међутим, одуговлачила сам и одуговлачила док Сам Господ није све уредио - премештен је.

Кад су за време бољшевизма ухапсили њеног духовника М.Л. је пала у тугу и очајање: "Па, као да сам се пела уз мердевине које су прислоњене уза зид, а зид се одједном срушио." Али, размислила је зашто је то допуштено и схватила је, и није од тада више тражила земаљски ослонац, и свима је саветовала да изаберу свештеника једноставнијег, али савесног, који ће примити исповест и разрешити од грехова, а очекивати нешто више није поштено пред Богом.

У кући се крије разбојник!

*Умеју да се дотерају
У тафт, у плиш и копрену,
Реч просто не могу да изговоре -
Већ све кривељећи се!
(Александар Грибоједов)*

Неуништиви вируси

У освит перестројке у популарном дебелом часопису је изашла приповетка из црквеног живота: веома напредна јунакиња, нешто старија од Балзакове, али још увек у пуној животној снази у религиозном трагању посећује мушки манастир где се наводно бави оним чиме се у манастиру треба бавити: иде на богослужења, чита духовне књиге, диви се природи. Међутим, на крају је игуман, којем се често обраћа с богословским питањима, строго моли да напусти обитељ. Све је у полутоновима и алузијама, али је ипак јасно да се несрећни монах заљубио у даму предивну у сваком смислу, односно ходочасницу, која је и наратор приповетке.

Истих тих година појавила се изванредна књига Олесје Николајеве, не сећам се назива: дама истих тих година долази у мушки манастир да извуче из мреже назадњака сина-пубертетлију; она засад нема религиозних захтева, зато јој није битно с ким комуницира и аутоматски пушта у промет женске чари - без одређеног циља, просто има навику да "обара с ногу", која је постала њена друга природа. У средини "некултурних" обичних верника њен начин понашања изгледа чудно и она интуитивно спознаје да све испада некако смешно и незгодно... Да, а ако приђе Цркви? Зар се неће претворити у богомољку из прве приповетке, која примењује исте ове тривијалне методе, само још префињеније и тананије?

Знамо да се грехови ове врсте називају "борба са блудом", "блудне помисли" и кад оне дивљају у нама, подразумева се да се исповедамо, а такође дајемо да се служе молебани Мојсију Угрину и Томаиди, међутим, тешко да смо потпуно свесни колико су неуништиви вируси ове гадости, која у нама живи, по тврдњи патерика, до саме смрти. Од детињства се сеју, са страница, сцена и екрана и бујно расту у души осуђеној РАДИ МАТЕРИНСТВА на "влеченије к мужу". Непријатељ претвара, каже ава Исаија, привлачност по природи, која је неопходна за супружничку љубав, у срамну похоту; потеря за "љубављу" на коју је нашем полу својствено да списа живот јесте извртање материнског инстинкта, срозавање Божијег дара: сједињење с мушкарцем уместо средства (за рађање деце) постаје само себи циљ, и колико је ваздушастих створења с репутацијом "музе", "маште песника" у старости слично одвратној старици Изергиљ, која се хвалише успоменама на некадашње љубавне походе!

Међутим, поезији је својствено да маскира блеф: Дон Жуан се претвара да је усамљен, да га нико не схвата, да га прогањају, и она шири - мајчински! - руке у загрљај да би пожалила, нахранила, утешила, спасила... Сва ова романтика вреди колико и кркетање жаба у мочвари у рано лето, човек може само да се чуди нашем интересовању за њих које никада не слаби, које нас чврсто држи у заједници с океаном порока који запљускује свет који нас окружује.

Стежући песнице, Ј. је причала о девојци која је у петнаест година била силована и која је због тога изгубила веру. Ј. се мучила не налазећи објашњење зашто Бог допушта овакве ужасе. Ова девојчица се враћала из дискотеке. У књизи Фокнера, америчког Достојевског описана је слична епизода. Након много година јунакиња размишљајући поново о трагедији која јој се догодила у младости оптужује себе. Пошто је имала две руке, две ноге и очи морала је да бежи што даље од места натопљеног грехом, на којем се између осталог нашла по својој вољи. А и после - да виче, да гребе, да се супротставља - због нечега је оклевала... из радозналости? Разврат, долази она до закључка, постоји и у случајном погледу на зло - треба му рећи: "Не!" још док га човек не зна, не испитујући шта је то, не приближавајући му се "само да човек види".

Чак и ако смо све већ схватили и одрекли се, чак ако нас црквени брак, или манастир, или године, сигурно штите од јавног блуда, Евина похот радозналости држи двери срца отворенима за отровне маште и чак и ако се "танана сила таме" крије иза седам печата спољашње благочестивости, "у кући се крије разбојник" (светитељ Антоније Велики).

Кога желиш да привучеш?

Узмимо, на пример, одећу; приступивши Цркви одричемо се панталона, деколтеа, мини сукања, али зато носимо веоооома дугачке, кинђуримо се марамама, шаловима, покривалима... мењамо стил и с истом таквом ситничавошћу се гледамо у огледалу: **како изгледам?** Зашто? Одећа даје сигурност... у шта? У то да сам... па... привлачна. Кога желиш да **привучеш?** Св. Јован Златоуст је грмео против ове срасти, називао ју је тешким грехом, сматрао је да оне које воле да се модирају "постављају замке" и прибројавао их је блудницама, чак и ако су биле девице.

"Излазим из кола," прича м.С. "и дочекује ме усхићен поглед малишана од четири-пет година: "Јао, тето, што сте се дотерали!"

Тако да и монашка одећа, која је заиста лепа, а још уз то узноси човека над гомилом, може да игра улогу супротну својој намени. Али ако "случајни поглед испод мараме" (израз Александра Блока) распаљује љубитеља авантура, поглед испод апостолника... то би било исто као да је јеванђељска жена-прељубница, коју је Христос спасио од каменовања истог тренутка покушала, јер "како јој је драг, како је привлачан пад" (Атанасије Фет), и почела да кокетира са Самим Спаситељем.

Човек се осећа непријатно кад старица-схимница ископава испод кревета дебели албум с плишаном ружом на корицама и победоносно блистајући показује фотографију

нафризиране и намоловане "бабушке" у извештаченој пози. Не може се препознати, али човек се наравно досећа да је то она пре пола века и нехотице размишља: чиме су у том случају испуњена њена сећања, или на њиховом језику, **помисли**? Није ваљда да се и дан-данас поистовећује с оном, из албума?

Читање мемоара познатих жена открива сталну законитост: сећање, дешава се, вара кад су у погледу време и простор, али и у деведесет година брижљиво чува комплименте који су добијени у току живота - можда не све, али у сваком случају оне који се тичу својстава наше богате природе, у које нисмо потпуно сигурне. А оне, које не пишу мемоаре?

"Не, не," одмахује главом Р., "кад ми ласкају увек питам: јел' вам нешто треба од мене? Реците отворено!"

"Ију, каква кокетарија!" задиркује Р. сабеседница.

Кокетарија... па кокетарија се не може описати; она је као уметност, неописива је, не може се дефинисати, непоновљива је и кад је потребно уочавају је они у кога су усмерене њене оштре стреле; чипка, бисер, импровизација, урођени таленат да се у тренутку изаберу средства која одговарају прилици: безбрижно тепање или насупрот томе, као изнуђене малобројне речи с алузијом на неизрециву тугу; беспомоћан дечји осмех или ледени поглед испод изненада подигнутих трепавица, који личи на сјај бодежа, наивно ћеретање или вишезначно ћутање, симбол превремене мудрости која је таааако тужна. Овај неисцрпни арсенал не служи увек као позив на флерт, он се примењује у свој разноврсности да би се, како је признала једна симпатична инокиња "одрадио посао": да се добије потребан папир, прође без чекања на ред, купи јефтине, добије дозвола, измоли прилог... Окретним манастирским економкама и скупљачицама прилога, које стоје (неко им ипак даје благослов!) с просјачким сандучићем посред Вавилона, победа доноси осећање дубоког задовољства, јер по признању једног од Карамазових, што уму изгледа као срамота, то је срцу сама лепота. Ипак, пошто нисмо језуити, циљ не оправдава средство и мутни талог ризичне игре загађује душу; нека нема чињенице греха, нека нема чак ни жеље - прљавштина остаје, јер у поређењу с мушкарцем жена много драматичније доживљава душевно скрнављење, чак и ако у потпуности избегне физиолошко.

Наравно, ова упозорења имају смисла ако тежимо не само ка видљивој благочестивости, већ ка стању девствене невиности, односно ка савршеној слободи од власти порока, истинској целомудрености, истинској чистоти срца, јер једна је ствар бити уздржан, а друга је бити чист, - учи преп. Јован Касијан.

"У жени преовладава крв, у њој с нарочитом силом и префињеношћу делују све душевне страсти, пре свега таштина, сладострашће и лукавство, последња прикрива прве две." Овако нас разобличава светитељ Игњатије.

Infirmior vaza

И тако су све жене од реда:

Пола као Божија твар,

А пола - пород пакла.

(Шекспир, "Краљ Лир")

Кад нема преграде...

"Не, без мушкараца се никако не може," одсече С.Н. Она је дошла до овог дубокоумног закључка после пожара у викенд-насељу, чији је била очевидац, и у извесном смислу учесница. "О кући није било ни речи да се може спасити - букнула је као шибица на таквој врућини, али је у њој остао деда! И све нас је обузео ужас и кукали смо што је он тамо унутра и викали смо, а Јулка је отрчала по икону па смо је носиле око куће, Љуска је васкршња јаја бацала у ватру... А момци! Ја, наравно, од узбуђења и суза ништа

нисам схватала, али ме је нервирало што су тако спори, буквално се једва вуку, носе воду кофу по кофу! И одједном видим - деду већ извлаче кроз прозор! Испоставља се да су кофама поливали ходник који је био захваћен ватром и неко је могао у њега да урони... разумеш, у принципу се нису ни договарали, али је свако стао на своје место, и по реду, без буке... О, а онда сам се сетила још једног запањујућег детаља: наш комшија пуковник је дошао с рукавицама, секиром и са својом кофом! Унапред је знао шта треба понети кад је пожар у питању, замисли?!"

Не можемо да не признамо да нисмо у стању тако да делујемо, по плану (како се већ зове, стратегија, тактика): емоције као "загушљиви талас" у тренутку спирају зрнца здравог разума и односе нас ко зна куда бацајући нас у ковитлац страсти и даве у незаситој пучини - уосталом, ако не наиђу на препреке; могуће је да би злоба Језавеле могла бити укроћена на самом почетку да је њен муж Ахав био од карактера, да би свађалаштво Ксантипе могло бити умерено да Сократ није до те мере био обузет философијом, а суровост Салтичихе би била исцељена једним противдејством исте снаге, јер се наша страст у већини случајева разумно доводи у равнотежу практичношћу: можемо да се праћакамо, али умерено, да се не повредимо, а потчињавање јаком нас не понижава и не нарушава хармонију.

Али, кад нема преграде... А код нас - ако је љубав, онда је безумна, ако је несрећа она је безизлазна, ако је туга она је неутешна, ако је смех он је необуздан... Све одреда безгранично или бес-гранично? Поштована мајка троје деце из потпуно успешног венчаног брака одједном је намерила да све остави и да крене за "вољеним" којег се након што је минула ова напаст сећала с гадљивом недоумицом:

"Како сам могла? Залуђеност!"

Залуђеност? А чувена "женска увреда": "*Драги мој, шта сам ти урадила?*" - с литице се бацају у вир или под воз; сећамо се како се Ани Каређиној свуда причињавао неки чудан **мушкарац**; да није то био можда "лукави" "грађанин"?¹⁶ К. је запала рибља кост у грло и доспела је у клинику Склифосовског, у собу с "несрећницама"-самоубицама које су унаказиле грло и органе за варење сирћетном или другом киселином; свих осам су у један шапат (гласа више нису имале) сведочиле да су чуле шапат подстрекача: "*попиј, попиј, попиј*"; неке не могу да стоје на балкону: "*скочи, скочи, скочи*"... *Infimior vaza*, немоћни сасуд - није речено само кад су у питању анатомске разлике; жена која је тесно повезана с природом због функције продужетка живота, незаштићена је исто као природа, она је подложна стихијама у самој себи и ван себе (о.А.Јељчанинов); морамо да се сложимо с отровном примедбом неког женомрца о томе да у жени мишљење и осећање представљају једну целину; воља, самоконтрола, разумност - за нас су то досадне речи које означавају тешке вериге, толико туђе да нам није занимљиво ни да их пробамо. Јачи пол уме да припази на себе: да се ограда од депресивних емоција престојивши се на посао или бављење спортом, па и да се утеши на опробани мушки начин напивши се до полусмрти. А ми више волимо да са мазохистичком љубављу према страстима копамо по својим ранама, тражимо објашњења, трудећи се да напипамо у тами душевног хаоса изгубљени ослонац и све дубље утапајући у океану неопростиве - своје! - кривице и неизлечиве боли. Бесмислено је и крајње опасно по нас да покушавамо да залијемо несрећу вином; уз активну помоћ "лукавог грађанина" жене веома брзо постају алкохоличари: почетна болна грижа савести даје повод за нова и нова доливања, а касније коначно парализована воља и мачија отпорност уче жене да живе прилагодивши се свакој срамоти.

Због чега нас "воли" сатана?

Монахиња Ф. је заслужила надимак "плачна врба": с времена на време је обузима непролазна туга и толико се разобличавања наслушала, углавном за то да сажалева себе и

¹⁶ У служби Недеље о блудном сину овом синтагмом се увек означавају демони.

да је хистерична (ето, веле, плаче желећи да привуче пажњу) док озбиљан духовник није препознао суштину ствари и док јој није рекао:

"Твоје спасење је у том страдању. Плачи, али трпи и не иди никуда."

Кад је добила објашњење, тј. кад је пронашла виши смисао својих стања она налази снаге да се супротстави ђаволу, који је истим овим разорним нападима унија досађивао, на пример, светој Олимпијади; Јован Златоуст ју је лично убеђивао у писмима: "Идеш скупљајући тужна размишљања, измишљајући оно чега нема, и узалуд и за цабе и мучећи себе на највећу штету"; међутим, ни њему није успевало да је извуче из тешке меланхолије, како се то тада називало, која је била праћена несаницом, дрхтавицом, одвратношћу према храни. Кога од нас је заобила типична женска слабост: ако је данас "лоше" из сећања израњају и оплакују се сва прошла, а уједно и будућа "лоше" као у источњачкој причи - све жене из једне велике породице удруженим снагама ридају због дечака који је осуђен на то да сломи ногу на старом степеништу док мајка "будућег инвалида" ни сама још није изашла из дечијег узраста.

Сатана је мамио Еву користећи природна својства њеног пола, утичући на њену осетљивост и поверење - она је мање од Адама знала о свету и о змијама, па није она давала имена животињама! Прекора достојан дијалог с кушачем је одваја од Адама и од Бога; лишена заштите она се открива за зло и затим сама рађа и точи зло: обузима је самовоља, она увлачи у грех мужа, свађа се с Творцем. Ова тема је богато илустрована у књижевности многобројним ликовима "фаталних" жена, на пример леди Магбет, или оригиналне енглеске, или Мценског округа.

Мали је број, слава Богу, оних које достижу шекспировске размере, али свака од нас може да примети сличан погубни процес пажљиво посматрајући макар на кратко вибрације свог тока свести или подсвести. У једној причи јунакиња, обукавши своју раскошну нову хаљину, иде у госте унапред се наслађујући занимљивим дружењем са симпатичним људима; мирна, пуна достојанства, *"нисам лепотица, али у принципу не изгледам лоше, нарочито у овој хаљини"*, која *"можда открива мало више него што треба, али зато истиче индивидуалност."* Међутим, још с прага примећује како се Л. цери и која је обукла... *"такву сукњу! И елегантну, очаравајућу блузу! А ја сам у глупој црвеној хаљини... као застава! Глупача..."*; као намерно теку нетактичне реплике, болна питања - *"живци као голи каблови блешите од ништавних разговора и провидних шала"*... вече је, наравно, пропало. Она одлази, посвађавши се са свима како би затим читаве бесане ноћи сводила рачуне с "комплексима" препуштајући се разорним мислима о својој фаталној малерозности и максимално несрећној судбини. Узгред буди речено о овим зверима које пуштамо на арену кад смо незадовољне, о нервима:

"Шта вам је," убеђивала је једна простодушна бака, "нема никаквих нерава и неуроза, они се зову - страсти."

Превлађујући колебљиву пучину природе

Наше "расположење" од којег све зависи је крхка стварчица; ако живимо осмишљено, корисно је пронаћи, ископати и извући на исповест скривене корене, узрочне везе: зашто се оно одједном "покварило"? Неко је нешто рекао, погледао онако како не треба; севнула је узнемиравајућа мисао, непријатна успомена, изненадно подозрење - и земља се измиче испод ногу, душа се обавија мраком и излива га на све и сваког; повремено следи кајање, тражење криваца и црни очај, јер се десило да оно што је учињено не може да се врати: залупила си вратима, изрибала дете, увредила незаштићеног, бацила под нос отказ или молбу за развод... Не, лаж је да куварица може да управља државом!

Међутим, дешава се... још како се дешава! Наше царице: Јелисавета, две Катарине, краљица Викторија или нека тамо Маргарет Тачер - излазиле су на крај! Савладавале су природну неодговорност, робовање свом темпераменту, својим симпатијама-антипатијама, свом хоћу-нећу, зато што су служиле највишим; нису без воље

Сведржитеља стављене на врх, од Њега су добијале, вољно или невољно снагу и разум. Ево пута и за нас: да стојимо пред Богом, с Њим савлађујући колебљиву пучину наше природе. У стихире у сећање на свету равноапостолну кнегињу Олгу поје се: *"приидите, разумом богатјашчиисја, разум свој в послушаније вјери приводити от неја научитесја"*¹⁷ ... Све смо ми као хришћанке, призване на узвишено, царско служење. И кад се наша свест сигурно укорени и утврди у једином Господу Исусу - страст више нема моћи да нас залуди.

Аутор "Паркинсонових закона" објашњава зашто је настала традиција да се спасавају и чувају деца и жене: кад мушкарци гину у лову, даве се у риболову или додаћемо, скитају по депонијама, преосталих има сасвим довољно за племе - наталитет директно зависи од броја жена. Исто тако будућност "планете људи" директно зависи од душевног устројства жена, од њихове спремности да рађају децу, да се брину о мужевима и будно одржавају ватру домаћег огњишта. Ево због чега је ђаво толико заинтересован за нас: гурајући у порок и прљавштину само неке од нас, он се унапред наслађује болешћу и смрћу читаве гране људског рода.

Нек' је горе, само да је другојаче

*Пише ми једна обична грађанка:
ја сам каже девојка и то пристојна девојка,
само имам један грех: ропћем!*

(Из писама старца Амвросија)

"Не живим онако како треба"...

Кажу да Бог трпи све људске грехове, само роптање не оставља без казне, која се у принципу састоји у томе што све наше добро: труд, молитве и сузице покајања - роптање прецртава и претвара у прах, ни у шта.

М.С. је живећи у свету маштала о узвишеном, њена душа се мучила и жудела је за подвигом: као што ваља, ноћ је проводила у молитви, а дан у посту. Плашећи се, ипак самовоље (па писмени смо, читамо књиге) досађивала је духовнику, а он је избегавао одговор. После неког времена М.С. долази у манастир.

"Као у ватри сам горела: падала сам с ногу од посла - не могу да подигнем руку да се прекрстим! А неправде, грубости, увреде - цркох! Измолила сам да одем код оца, жалим се, јецам, и одједном примећујем - он се смеје! - Ти си, каже, чини ми се, подвиг тражила?"

Роптање, као прво, потиче од неразумности; Господ уређује околности тако да погодују нашем спасењу желећи да нам дарује вечно блаженство на Небу, а ми по својој глупости много приљезније тражимо пролазно добро, зато киптимо и нервирамо се и не налазимо мира у жалосним покушајима да ускладимо неистраживе намере Творца с нашим хоризонтом као у комарца - тако да, као друго, роптање потиче од гордости. Псујемо земљу, блатимо власт, прекоремамо незгодно време: на пример, нема стараца.

"Старца? А шта сте хтели да питате?" љубазно се интересовао један свештеник.

Пре сто година једна благочестива удовица је издала записе о томе како ју је на истинитом путу руководио о.Јован Кронштатски. Кад их човек чита обузме га језа зато што се иза наивне приче генералице помаља страшно "вечно женствено", глува опијеност собом, пред којом је принуђен да устукне и најгенијалнији духовник: она моли за благослов да оде у манастир (*"немам своју вољу, оче, како ви заповедите"*), али свих осам година, које су обухваћене дневником не може да се скраси на једном месту. У Орјолу је

¹⁷ Минеја за јули, део 2, стр.6.

добра игуманија, али је мало духовности, у Леушину нема пристојне келије, на подворју у Петрограду је влажно... И свуда има превише *"одвратних људи који носе маску светости"*... Она савесно, зарад историје записује речи о Јована, при чему нимало не сматра да се исте односе на њен рачун, на пример: *"нема ништа теже него кад је човек духовно слеп"*, и пролива сузе искрено не схватајући зашто је баћушка према њој хладан, као што се види, зашто повремено губи снагу због узалудности својих напора...¹⁸

А преп. Амвросије је у писаном облику покушавао да се избави од добротинитељке која, пошто је дала новац као прилог, ока с њега није спуштала, све је трошкове критиковала: и кућу превелику граде, и радницима много плаћају, и опет, духовност храмље... А колико је папира, мастила и драгоценог времена утрошио велики старац уразумљујући вечито незадовољне монахиње које су се вазда жалиле на спољашње околности: *"Дете моје,"* почињао је он и додавао разне епитете: *"детенце моје дволично, замршено, које увек размишља, лебди, машта, одушевљава се, много брине, сиромашно је храброићу, богато малодушиноићу, које храмље на обе ноге, које своје планове и намере брзо мења... Дарове духовне тражимо, а жао нам је крв да проливамо, желимо да нас нико не дира, не узнемирава, да нас не понижавају, не вређају"* а ако је тако - све да бацимо и да бежимо *"нек' је и горе, само нек' је другојаче..."*¹⁹ Ето вам старца! Шта желите да питате? Зар не објашњавамо истим тим и данас своја "несавршенства" - јаој, не живим тамо где треба, нисам се с тим људима настанила - као мадам Бовари из Флоберовог романа, која је сматрала да на земљи постоје специјална места која су одређена за производњу среће.

Као треће, роптање потиче од зависти. Мала Дорит, Дикенсова јунакиња смештена је у ужасне околности, затвор због дуга у којем се родила и у којем проводи дан за даном поред старца-оца, ћудљивог и јадног позера, порочан брат нерадник који од ње изнуђује и сваки динар који ова које заради, лакомислена сестра, вечити извор бриге и сиромаштво, сиромаштво с неизбежним понижавањима, са зависношћу од господара који нису увек часни и племенити. Међутим, добра девојчица среће тако много људи којима је потробно саучешће, и тако се радује кад јој пође за руком да олакша нечију тугу да не стиже да се замисли о неправедности судбине према њој самој. У истом овом роману млада, лепа, образована и слободна од брига мис Вејд представља веома чест, нарочито код жена, пример готово насладе самомучењем: природна преимућства - спољашњу привлачност, способности, интелигенцију - она пушта у промет као лични капитал, а то што је сироче и што је сиромашна служи јој као стални повод за мржњу; милостиви људи који су спремни да је пожелеле и да јој помогну наилазе уместо захвалности на тврдоглав отпор горде душе, која свуда подозрева увредљиво сажаљење, увредљиво снисхођење, демонстрацију надмоћи - јер **они** нису сирочак, **они** нису сиромашни.

Трпљење није покорност него победа!

"Никада не пореди себе с другима!" учио је преп. Макарије Велики. Грбава Јулија, којој није пошло за руком да се уда, несрећна и увређена, молитвама светог старца и одане дадиље прелази од бунта на покајнички плач, преображава се у монахињу Касијану и после пострига, неописиво срећна изговара: *"Ово желим више него да се удам за цара"*.²⁰ Други пример. Риђокоса и зеленоока лепотица на почетку свог седамнаестог пролећа једне ноћи је легла да спава као здрава и весела, а пробудила се као беспомоћна врећа: изненада су јој се одузеле руке и ноге. Никакво лечење није помагало, неописиво је патила од болова и исто толико се мучила у души: питање *"зашто?"* је из дана у дан нагризало њену дечју веру у доброг и праведног Бога. Годинама је чекала да јој неко донесе чудоворно средство или лек и да све прође. Навикла је да се креће уз помоћ штака, завршила је техничку школу, радила; одједном је наступило исцељење - не, не тела; одједном је у

¹⁸ Ј.Духонина. Како ме је на пут спасења извео отац Јован Кронштатски. М., 1998. (репринтно издање).

¹⁹ Сабрана писма Оптинског старца јеросхимонаха Амвросија. М., 1995. (репринтно издање).

²⁰ Св.Николај Српски (Велимировић). Касијана. СПб., 2000.

њеном срцу питање зазвучало на други начин: није "зашто?" него "због чега?" и у срцу јој је завладала радост. Данас је она старица, у постригу, после мајчине смрти живи у сестриној породици, у којој је сви обасипају љубављу: драгоцену им је умирујућа тишина њеног присуства и ноћну молитву матушке сматрају поузданом гаранцијом општег добра. Покојна схимонахиња Теодосија која је четрдесет година због сасушених ногу **лежала**, једном посетиоцу који се тајно ужаснуо прстом је показала да приђе и шапнула му на ухо:

"Мили! Господ тако теши... ако ми верујеш, никад нисам пожалила због своје убогости!"

А главни разлог роптања јесте, наравно, маловерје, сумња у благост Божију, у мудрост Његовог Промисла. Философ и богослов А.Ф.Лосјев (у постригу монах Андроник) оштро је пресекао сва питања на ову тему: "Ко си ти да судиш Богу?! Ти си будала!" Бесмислено је мерити срећу и несрећу на основу тренутних утисака, укуса и жалби; ако се већ називамо хришћанима примимо неизбежне невоље као испитивање наше вере и верности које су неопходне за стицање духовног искуства, као проверу у сусрету с болом, опасношћу и, понекад, са смрћу. У трпљењу не гледајмо тупу покорност, већ потпуно супротно, велику победу над "тварју која дрхти" у себи, и видимо право јунаштво у одважном поверењу у Божански Промисао. Гараво дете, ма како да пишти и одбија, обавезно мора да буде и биће опрано, а кад порасте све ће схватити и постидеће се свог неразумног опирања.

Док је била искушеница М.С. је као интелектуалка тежила образованој монахињи В., њој је поверавала жалбе и недоумице у вези са својим положајем у манастиру и поретком лишеним здраве логике. В. обично ништа није коментарисала, само би понекад ускликнула:

"Није ваљда?.. Ма шта кажеш?!"

Међутим, једном ју је као одговор на молбу М.С. да јој посаветује нешто корисно да прочита "смртно" ранила:

"Добро би било "Причу о рибару и златној рибици..."

Како често смо склони подижући поглед ка небу да се позерски "смиравамо" и објашњавамо све непријатне догађаје, од квара шиваће машине до главобоље, Божијом казном за грехове. Шта, зар су Његови свети и праведни изабраници непрекидно уживали? Зар је наш Господ ученицима у њиховом земаљском животу обећао и било шта осим крста?

Скажи, мње, Господи, пут

*Себе и свој удео поклоном
Твојим драгоценим треба сматрати...
(Борис Пастернак)*

Нисмо заобиђени

Стотине учених људи је с прецизношћу достојном узвишенијих задатака вршило најбрижљивија мерења свих делова женског тела покушавајући да докаже да је она само непотпуно развијени мушкарац и да због тог дефекта, наравно, није у стању да оствари успех ни у природним наукама, ни у техници, ни у уметности - једном речју, ни у чему што они цене више од свега као благо цивилизације. Истина, један разуман човек - немачки философ Рудолф Герман Лоце се досетио: "*Тешко да постоји,*" рекао је, "*нешто што женски ум не би могао да схвати, али постоји много тога што жене никад неће заинтересовати.*"²¹

²¹ Цит. по изд.: Доктор Г.Плос. Жена у природној науци и у науци о народу. Репринтно издање по издању из 1890. град Вјатка, 1995., т. 1.

"Увек сам подозревала да је тако досадно бити мушкарац," изјављује једна од шармантних старица из романа Агате Кристи и оне од нас које бреме свог пола носе без одвратности ће се сложити с овим. "Ева" значи "живот" и њене кћери се не рађају ради трулежних глупости; чак и ако тога нису свесне, оне на непојаман начин негде дубоко у себи од најранијег узраста знају о свом предназначењу да рађају и чувају живот као драгоцену Божије наслеђе и цене само оне аспекте земаљског постојања који служе овом великом циљу. Глупо је пецајући се на јефтине провокације подозревати да смо заобиђене приликом подела јеванђељских таланата. Просто, Домаћин нам је дао специјалне таленте како бисмо Му служиле на посебан начин.

Јесмо ли свесне за шта смо призване?

Међутим, јесмо ли свесне за шта смо призване? Од овога зависи да ли проналазимо чврсто тле под ногама изабравши правилан начин живота који одговара нашој природи или ћемо до смрти остати глупе кокошке, које лежу јаја било где осим у сопственом гнезду.

Почнимо од почетка. Адам лијући сузе стално грца због изгубљеног раја, а Ева... да, мало је отплакала, али дете је под срцем... унаоколо је пустиња, ноћу је хладно... а не би сметало и нешто да се поједе.

"Драги," опрезно приступа одлучивши да прекине његов плач ниском прозом, "Бог није могао да нас остави без хране! Сигурно овде расте нешто јестиво... Можда, ево ови, како се зову? Ах, кактуси! Како си паметан! И треба потражити пећину..."

"Аха," јеца он, "већ се смркло... и кактуси боду!"

"Љубави моја," нежно шапуће она, "па ти си створен као најхрабрији, најјачи, ти си венац творевине! Молим те иди, ти то можеш!"

И тако је у све векове. Земља би и до дан данас рађала само трње и чичак, ишли бисмо у одећи од коже, јели сирово месо и черупали птице глођући кости да жена није, ради украшавања куће и олакшавања кућних послова, стимулисала све оне озлоглашене проналаске и достигнућа цивилизације, да није непрекидно усмеравала мушкараца на делатност, час притежући похвалом, час болно ударајући по његовом самољубљу. Она му непрекидно досађује, загорчава му живот, подстиче га ласкањем - шта све не смишља како би га пробудила из сна којем он тако жуди да се препусти. Притом је увек спремна да прикаже себе као мању, да се смањи до нуле, да сведе себе ни на шта како би он - домаћин, глава, цар природе! - због контраста изгледао крупније.

Прве феминисткиње је болно нервирала управо ова функција - да служе, по речима Вирџиније Вулф, као огледало које мушкараца увеличава осам пута: "*У свету сурових и јаких личности без огледала се не може,*" писала је она. "*Зато Наполеон и Мусолини и инсистирају на нижем пореклу жена: јер, ако се не понижава она престаје да увеличава.*"²² О, стварно, није вредело дизати толико буке због глупости. Сећате се жабе-путнице? Како се она лепо снашла! Убедила је ждралове у оно у шта је хтела, убедила их је да јој служе и узнела се готово до неба - а упецала се на тричаву таштину: ЈА! ТОГА САМ СЕ ЈА СЕТИЛА! - и наравно, стровалила се у мочвару. А још су "*Теруан и де Мерикури школе руске отворили,* да би из њих наше глупаче/ у нихилисткиње ишле." Знамо, чули смо како су се петроградске и московске еманциповане даме са свим жаром словенског темперамента препустиле идолу слободе, који мами на горе од кухиње и пелена и приносиле сурове жртве гушећи у себи женственост и нежност, газећи саму своју суштину: како су бацале у парам-парчад породичне обавезе, секле косу, пушиле цигарете, облачиле се у све и свашта, лутале по иностранству и завршавале живот у лудилу, самоубиству или гинуле на туђим барикадама. Кома је била потребна ова "равноправност"?!

Силе које покрећу свет

²² Феминизам. Проза, мемоари, писма. М., 1992.

Мислим да је Честертон, не баш превише џентлменски приметио: ако жена постане друг веома је вероватно да ће добити другарски ударац у задњицу. У громогласној борби за нека ситна права која су потребна невеликом броју честољубица (фуј, и реч ружно звучи!) ризикујемо да пропустимо много драгоценије право - да управљамо светом користећи згодне полуге које је у слабе женске руке дао сам Творац. Сматрајмо драгоценим наше индиректно господарење у својству сестре, жене и мајке гајећи у браћи, мужевима и синовима узвишене тежње, чија је исправност и спасоносност испитана свом историјом људског рода. Стари Немци нису знали за сумњу у своју непоновљивост, али се нису стидели, без обзира на то, да позивају на војне савете жене поштујући њихов таленат да изаберу најкраћи пут до циља док је јачем полу својствен манир да гледају у непрегледну даљину, изнад глава и баријера, и да уопште не примећују оно што им лежи испред носа.

Данашњи витезови, који су помало изгубили сигурност у апсолутну надмоћ постали су рањиви и нервозни; штедећи њихово самољубље и свој мир ми треба да УТИЧЕМО неприметно, тактично и танано, како би они наше блиставе идеје и планове прихватили с ентузијазмом сматрајући их својим сопственима. Нека их! Ауторство и првенство су таштина и дим; на крају крајева, важан је резултат, наравно, заједно с чистотом намера. Ево на пример, Пушкинова Татјана: све одише и живи њоме, у њој је висина и дубина, у њој је темељ, у њој је нада... и какве везе има то што се роман зове "Евгеније Оњегин"! Орфеј без Еуридике (а зар само он!) ни редак не би могао да роди - да ли је њој било потребно да јој та чињеница буде потврђена својеручним потписом на пергаменту? У руским народним причама, као што је познато, као победник излази Иванушка-будалица (Иван-царевић), али само зато што сав мисаоно-организациони део (разуме се, тајно!) на себе преузима Василиса (Јелена) Премудра (Прелепа). Толстој, хваљени зналац психологије је за Наташу Ростову рекао: *"Она није достојна да буде паметна"* и одушевљени поштоваоци класика ову понижавајућу карактеристику прихватају у погледу готово сваке од нас која се посветила породици и деци. Какво слепило! Она, је баш напротив, веома достојна - достојна да НЕ буде паметна, и још с тако вештим смислом за политику да самозаљубљени гроф, којег су одане жене читавог живота носиле на рукама, никада није имао повода да се тога досети. Иако је, можда, случајно понекад прогледавао и тада је беснео, праскао и одлазио од куће.

Божански дар материнства

Дакле, јесмо ли свесне за шта смо призване? Предстоји нам да у потпуности остваримо божански дар материнства све деце Божије, ближњих и даљних, свих оних које Промисао увлачи у орбиту нашег живота, волећи, васпитавајући, певајући успаванке, уразумљујући и стрпљиво доводећи до Очевог дома.

А на себе - треба да заборавимо. Овај императив се тешко прихвата у наше дане кад чак и невино дете, које тек почиње да спознаје свет за прво тепање не бира друге речи већ МЕНИ, МОЈЕ, ДАЈ... Уосталом, и пре једног века се једна попадија, жена свештеника у разговору с духовником праћакала: *"Да живим ради других?! Али зашто?"* *"Зато, дете,"* кротко јој је одговарао (а то је био преподобни Алексеј Зосимовски), *"што ћеш само тако стећи мир."* Мир на језику светих означава задовољство савести кад човек у испуњењу Божијег закона проналази чврсто тле под ногама, јасан смисао постојања и задовољство што живи исправно.

Теорија је, разуме се, мртва; али ево занимљивог сведочанства из праксе, који је преузет из интервјуа с министром за ванредне ситуације. Чудећи се способности наших момака-спасилаца да раде у екстремним условима по 3-5 дана (а норма која је одређена за људски организам износи 2-5 сати) новинар пита, зашто је то ипак могуће, одакле се црпу снаге? Министар одговара питањем:

"Јесте ли ви некада покушали да спасите човека?"

А затим прича како се специјалци МЧС наочиглед мењају, морално се преображавају - што је с религиозне тачке гледишта потпуно тачно: самопожртвованост привлачи милост Божију; разуме се, у новинама о томе нема ни речи. Дивна мати Амвросија, аутор "Житија једне старице" која је свој земаљски пут прошла као непрекидни подвиг пожртвованог хришћанског служења јесте човек који би могао компетентно да одговори радозналом новинару. У рату, још у току првог светског, пошто недељама није излазила из болнице, а касније у логору, препуштајући своју порцију хлеба човеку на умору она је у потпуности доживела радосно осећање испуњеног дуга које се назива "душевним задовољством". Молила се и знала је одакле јој се даје спокојна одлучност да оперише под бомбама, да с метком у нози вуче рањенике, да негује оболеле од колере и тифуса; а такође је знала и Кома да благодари за спасене животе: *"Пуцњава је престала, наступила је потпуна тишина и ја подигох главу. Хвала Богу, преживела сам; треба ићи даље."*

Неки се жалосте због строгости православља: нема ти ни позоришта, ни биоскопа, ни других веселих разонода. Недавно прослављени архимандрит Георгије је једној девојци писао: *"Срећа мисаоног човека се не састоји у томе да се у животу игра симпатичним играчкама, већ да уноси што је могуће више светлости и топлине у животе људи који га окружују... Каћа, голубице моја, ако испунимо ову заповест (о љубави према Богу и ближњима) и њој сличне - Царство Небеско је наше! И о многим не треба размишљати и због њега теговати."*²³

У женској половини људског рода крију се велике снаге, које покрећу свет. Само што их не схватају, не признају, не обрађују ни оне саме, ни мушкарци и угушене су, грубо погажене или их је присвојила мушка половина, која нити уме да влада овим великим снагама, нити да им се разумно повинује због гордости, а жене, не препознавајући своје природне и законите снаге упадају у област мушких снага и од овог узајамног освајања власти на силу потиче сав неред... Ово није рекла распојасана феминисткиња, већ И.А.Гончаров у бесмртном роману "Провалија".

По црвени цветић

Никада немој заборавити да су се оног дана када си се родила на свет сви веселили и радовали, а само ти си плакала. Сећај се тога и живи тако да онога дана кад будеш умирала сви плачу, а ти се радујеш.

"Василије Жуковски"

Хоћемо ли се попети на врх?

Каква нам се све чуда дешавају, а све мимо нашег избора. Једна жели златни венац с драгим камењем, друга хоће "товалет кристални", а трећа уздише за црвеним цветићем.

А шта је овај црвени цветић? Западна верзија се сасвим лепо снашла и без њега: тамо врла лепотица преваспитава одвратно чудовиште, које је за разлику од нашег, било још и морални монструм, али се поправило зато што му се двојка свидела.

А код нас (у "Бајци кључарке Пелагије", коју је записао Сергеј Тимофејевич Аксаков): међу небројеним богатствима одвратно чудовиште чува као зеницу ока цветак нечувене лепоте, али ипак само цветак, сматрајући га *"утехом свег живота"* свог, а негде иза седам гора и седам мора најмлађа кћи обичног трговца машта о том цветићу, а кад га добија на поклон, узима га *"као да неће"*, дрхти и плаче *"као да ју је нешто уболо у срце"* - несумњиво је то предосећај наглих промена судбине: по својој вољи треба да прими чудесни залог тајанственог избора и да из топлих зидова рођене куће закорачи у мучну

²³ У Бога су сви живи. М., 1996.

неизвесност, да принесе себе на жртву приставши *"на живот нежељен"*. **Спасавајући** оца девојка креће на пут **да служи** вером и правдом загонетном господару. Постепено распознаје у чупавом чудовишту поверљиву нежну душу и... ево на крају оптимистичког нравоученија: љубав руши зачараност, љубав скида сатанско проклетство, љубав претвара ужасну звер у згодног принца - тако дакле! Међутим, немојмо заборавити: свему је претходила машта о црвеном цветићу. А између осталог, трговчева кћи се показала као **дванаеста** - претходне кандидаткиње су очигледно више волеле драго камење с "товалетама" и нису се удостојиле краљевског звања у *"царству силном"*.

На мени се остварује то да оскудева љубав

Хоћемо ли пожелети црвени цветић? Међутим, прво да се договоримо да разликујемо узбурканост крви, склоност срца, ватрену симпатију, душевно расположење и пламтећу везаност за некога од свештеног небеског дара: изненадног моћног позива на учествовање у божанској љубави; без овог позива, личним напором воље није могуће попети се на врх, који је апостол опевао у 13. глави Посланице Коринћанима. Затим ћемо да расправимо са собом да ли пристајемо макар да желимо оно о чему он говори: да будемо дуготрпељиви, милосрдни... да не тражимо своје... да све подносимо? Другим речима, да ли смо спремни да тражимо мучеништво? Не, не да дамо тело да се спали, већ онако како мучеништво дефинише митрополит Антоније Сурошки: да у потпуности заборавимо на себе како бисмо се сећали других?

Ах, али до суза нам је жао себе и осим тога, много смо се више навикли да усмеравамо заслепљујућу светлост јеванђељских заповести на друге и да се ужасавамо: страва и ужас како су око нас све сами егоисти; теже је признати: да остварило се, и остварило се на мени - нестаје љубав! Тако нестаје да је нема довољно чак ни за најближе.

"Видели бисте каква сам ја да није хришћанства!" гласом који се орио од злобе објавила је Л. неверујућим родитељима. "Ништа вам не дугујем! Ја нисам тражила да дођем на свет! Нисам вас бирала!"

А код нас свака кућна свађа у тренутку прелази границе породичног скандала: увредама и недоумицама које су се накупиле од дечијег вртића додају се и прекори економски, историјски, политички - безнадежно смртоносно живо блато, ако се ослонац тражи у безданој тами сопственог срца, којем се, као што је познато, не може наређивати. Међутим, Н.А. се одједном освестила:

"Испада да не волим своју мајку... Ето ти сад! Мајку не волим! Ала сам хришћанка! Господ жели да волим све, туђе, сваког човека, а ја, прапорац који звечи, мајку не могу да волим!"

На исповести је тако и изговорила, без детаља, не дотичући се старог конфликта, не жалећи се на тврдоглавост и властољубиви карактер мајке која се упорно придржава комунистичких погледа.

"Хоћеш да кажеш да немаш љубави према њој," без чуђења је прецизирао духовник Н.А. и дао јој **правило** с метанијама: *"Апостол пише, коме шта недостаје нека моли од Бога, Који свима даје просто и без прекора."*

Н.А. је измолила, како сама каже, и више него што се надала, иако са стране гледајући тешко да ће јој неко позавидети: изненадна мајчина болест (шлог) их је везала да ближе не могу бити; у парализованој беспомоћности мајка је некако заборавила идејне несугласице и није скидала одушевљени поглед с јединог рођеног човека, а кћерка је дрхтала од жалости и износећи "кибле" жарко шапутала:

"Господе, само да буде жива! Само да је жива!"

Она је живела још четири године; била је на јелеосвећењу и причешћивала се; није могла да говори, али је сваки пут свештеника дочекивала врелим сузама.

"Сауна с пауцима!" тако је начитана Н.С. частила своју душу. "Сауна с пауцима, затворена тешким гвозденим вратима и замандаљена зарђаним резама - никако сама не могу да их отворим!"

Теже је увидети грех него се с њим борити и молити се за добродетелъ има смисла кад се човек већ некако попео на први степеник осудивши, оплакавши своје сиромаштво, своју убогост, своју преступну безосећајност. Али може се још и простије: не сматрати своју камену хладноћу за дефекат, већ је још и наградити издајући је за испуњење заповести: *ашче кто не возненавидит...* и уопште непријатељи су човеку укућани његови!

"Реци јој да ме не пушташ," моли инокиња С. намесницу, "што стално долази, досадила ми је!"

"Шта ти је... ипак ти је мајка!"

"Хм! Тако ме је излуђивала целог живота, доста ми је! И удала сам се на брзину да од ње побегнем! И уопште, монаси не треба да се виђају с родитељима, ево Пимен Велики је отерао мајку."

У манастирима живи велики број жена без деце, које су уз спољашњу коректност, савесност па чак и ревност у потпуности лишене - ох, не љубави, до ње је далеко - већ било каквог интересовања за околину; зато живе без конфликта и уколико имају миран карактер могу никад да не спознају своју душевну ману. Пристојна маска аскетске одрешености крије равнодушност на граници аутизма према свему осим сопствене персоне. Међутим, управо монаштво треба да показује идеал мајчинског односа испуњеног љубављу и бригом према сваком бићу, као Божијој твари; не додаје се тек тако имену пострижене расофорне монахиње без обзира на године речи "МАТИ".

Савремена омладина има чврста схватања о својим **правима**: у манастир долазе да се моле, а не да "ору", не да бришу нос сирочадима, не да пазе на старице, не да негују болеснике и - бурно негодују ако се ова права крше. У ранија времена монаси нису били тако осетљиви; И.С.Фудељ се у књизи "Покрај зидина Цркве" сећа умилне сцене: две протеране монахиње су примиле у своју келију жену лаког морала-гребаторку; пошто је оставила вашке и неред она оде, а после неког времена среле су је на градском тргу: просјакиња је седела на земљи с новорођеним дететом. И мати Смарагда, вероватно зажаливши за тишином и чистоћом келије ипак уздахнувши одлучује:

"Дашка! Зар нисмо хришћани! Треба је опет примити!"

И примиле су је, разуме се, с дететом.

Историја прогона зна за велики број случајева кад су жене попут јеванђељске удовице умеле да пробуде милост у неправедним судијама, и желећи да олакшају судбину страдалника, оне су се пробијале за њима и у северне и јужне крајеве и насељавале у близини, радиле до изнемоглости да би прехраниле, обукле и заштитиле од мраза, утешиле у самоћи. Међутим, мислим да је драгоцености пред Богом подвиг оних, које су од изобиља срца испуњеног божанском љубављу могле искрено да воле мучитеље и да их својом незлобивом подсећају на Христа рађајући Његов лик у суровим, обезбоженим душама.

"Синко!" обраћала се м.П. и чекисти, који је вршио претрес и иследнику чији план је био да је лукавим питањима примора да оговара свештеника, и стражару којег је, опет, наговорила да преда баћушки колаче. И овај војник се није уплашио да јој после суда приђе пред свима и каже:

"Мајко, па немој да си тако тужна... вратиће се, није, море, тридесет седма година."

То је било крајем седамдесетих. А ево успомена несрећне оклеветане А.А.Тањеве (Вирубове) која је изазвала најљућу мржњу победоносне гомиле као пријатељ царске породице: ноћима су у њену собу у Трубецкој тврђави с најгнуснијим намерама упадали пијани војници; она је падала на колена штитећи се иконом коју је привијала на груди и само је плакала кад су је врећали и *"називали одвратним речима"*. Имајући искуство служења у болницама Ана Александровна је заиста знала да је *"душа руског војника дивна"*, а затворске чуваре је сматрала *"великом децом која су се научила рђавим шалама"*. На крају је у затвору цртала њихове портрете; говорили су јој: *"има нас тридесет пет другова, а ви сте наша тридесет шеста"*.

Од тебе зависи да ли ћеш да судиш или да опростиш

Жена не носи непријатељски лик; ово својство јој је дато заједно с мисијом да спасава, да смирује и мири корачајући по оштрици ножа посред мржње и смрти.

Александра Петровна С., које више нема на земљи, с породицом се за време окупације нашла близу Малојарославца; претила је опасност да ће јој срце пући од безумне бригае, међутим, савладавши гмизави ужас, прекорачила је врата и с хитлеровским официром почела да прича на немачком. Разговор је трајао неколико сати; његову заинтересованост подгревала је запањеност: у забаченом селу наизглед најобичнија руска снаша цитира Шилера и критикује Гетеа. И тако је, освојивши његово поштовање сачувала не само своје, младу кћерку и мрвице-унуке, већ и красноармејца, устаника који се сакрио у шупи.

Многи старци су, не само у Русији, пророковали за 1992. годину љуте невоље нашем народу: глад, грађански рат, крв до колена; јеромонах М., узнемирен овим предсказањима отишао је још и код блажене Љубушке у Вишњи Волочок и од ње је чуо: *"Од Бога треба очекивати - милост!"* Сада сви видимо: испоставило се да је у праву њена мајчинска љубав оваплоћена у молитву за рођену земљу.

Неко од отаца је рекао: онај ко жели љубав нека чини дела љубави, односно нека поступа како налаже Јеванђеље не очекујући плиму нежних осећања и кристалну искреност, на пример, као што је захтевао старац Сампсон, "обриши се портиклом" ако ради пешикира будеш морао да узнемириш нечији сан, чешиће се осмехуј изражавајући наклоност према сваком човеку којег сретнеш, немој бити шкрт да још једном некога пригрлиш, охрабриш лепом речју и не заборави: од тебе зависи (замисли само!) - да ли ћеш да судиш или да опростиш.

Јуче, данас у заувек

*О, ако на подвиг душе зов чујеш,
Твој подвиг је прелаз који тек примећујеш,
Изнад провалије хуле и одрицања
И чиста звезда самопознања.*

(Надежда Павлович)

"Немогуће заповести"

Простудиравши 5. главу Јеванђеља по Матеју и приступивши поштовању заповести које су у њој изложене, уколико томе часно приступамо, врло брзо схватамо: ово није могуће. Међутим, може ли бити да нам је Господ Који све зна, укључујући и нашу природу дао немогуће заповести? Не, Он неће наметати Својој творевини нешто туђе и мучно; Његове заповести у потпуности одговарају нашој природи - онаквој каквом ју је створио, али ево, палој природи изгледају као неиздрживо бремене. Зато Јеванђеље и почиње од позива на покајање - нема другог средства за исцељење наше природе.

Међутим, кад ће на крају доћи исцељење? И како? И зар се оно не може убрзати уз помоћ средстава која свеци успешно примењују? На пример, читамо у житијима како је девојка Февронија јела хлеб и пила воду сваки други дан, како јој је као постеља служила уска даска, како се молила по читаву ноћ; дивна Домнина је стално лила сузе, јела сочиво потопљено у воду, живела је одрекавши се имања у шатору од стабљика мелисе; игуманија Атанасија је носила власеницу, спавала је на камењу, рибу је јела само на Божић и на Васкрс; преподобне Марина и Кира 52 године нису скидале тешке окове - вериге, које су их приморавале да се повију према земљи, три пута су издржале без хране Мојсијев (четрдесетодневни) пост, никада се нису купале и - оно што је за нас најнедостижније - увек су ћутале.

Истина, вреди покушати... З. је одала тајну како се вежбала у бдењу: кад су јој се очи потпуно склопиле, умила се, како су је учили, хладном водом, искључила светло у купатилу... и пробудила се на поду у ходнику у сред бела дана. Још се навикавала да једе мање, по рецепту аве Доротеја је постепено смањивала порцију док није треснула у несвест од глади право на улици. Т. само што није скренула с ума: да не би спавала она је по рецепту савремених Грка пила кафу и молила се с метанијама; дању јој је пуцала глава, болело је срце, али Т. је све приписивала смицалицама лукавог и није се предавала. *"Моћ кофеина и занос поноћи лако се могу доживети као изоштреност ума,"* упозорава песникиња Бела Ахмадулина; а Т. су почела да посећују виђења: час као да змај с иконе Георгија Победоносца покушава да изађе, час јој мачак (жив, којег Т. воли) прети из мрачног угла песницом. Т. је, разуме се, уобразиља да војује с духовима злобе поднебеске, сипала је као из рукава духовне савете алудирајући на специјална тајна знања: дакле, чим се код нас запате неки подвизи одмах нас то сврби да подучавамо и просвећујемо све унаоколо.

Шта да се ради, негативан резултат је такође резултат; Т., је одлежавши у болести омекшала, а З., цепајући се од смеха, и кад треба и кад не треба цитира стару кобилу из вица, која је обећала да ће победити у трци, а дошла је последња и разјареном кладионичару или како се већ зове мирно објаснила: "Па ето, нишам шмогла шнаге."

Зашто заправо не можемо? Јован Лествичник тврди: колико вера цвета у срцу, толико тело напредује у служењу. Вера светаца је померала брда; они су ишли по води и васкрсавали мртве; да једу нешто за њих је значило да се понизе до вулгарне нужности, а молити се - узносити мисао према Небу, не узносећи с њом ниједну од земаљских брига - цитат је из преп. Нила Синајског, и даље: предивно је не испрљати чист хитон; дивно је увек пребивати у чистоти; прекрасно је имати срце које цвета попут дивне руже...²⁴ Предивно је читати Нила Синајског! Само не треба се бавити поређењем и ужасавати; шта да се каже - тамо је Нил Синајски, а овде... вашка у сукњи!

Признајмо с тугом: данас нас поуке светих отаца више бацају у очајање него што нам помажу; не просто да смо се удаљили од њих на путу напретка, већ може се рећи да живимо на другој планети: удишемо отрован ваздух, једемо отровну храну, пијемо отровну воду, добијамо отровано образовање, забављамо се отрованим забавама - и као, марсовци, нисмо у стању да примимо њихов начин размишљања, а да не говоримо о подражавању у молитвеном и телесном подвигу. Св. Епископ Игњатије је оценио ову тужну дистанцу пре више од сто година и сматрао је за потребно да изложи учење великих аскета у појмовима свог времена; а нас још дубља провалија одваја и од XIX века. И нема ко да нас научи како да примењујемо јеванђељске принципе ако касни плата, ако је шефовица скренула у сајентологију, ако је муж сањар и нерадник, ако децу осим телевизора занима само компјутер, ако нас језиво боли зуб, ако се по сваку цену треба угурати у тролејбус... Наравно, не бацају нас лавовима; безнадежна усамљеност у вулгарности која ликује, дера се и игра, не може да се назове мучеништвом... Па ипак, да ли је лако излазити на крај с хроничним умором од тешке свакодневице и тескобне неизвесности која одузима последњу снагу! Далеко је до ходања по води...

Међутим, Исус Христос је јуче и данас у заувек Исти (Јевр. 13, 8). Он не даје бреме које се не може понети, не захтева узвишени хероизам и спреман је да нас истог овог тренутка извуче из пучине као Петра, само Петар се прво - усудио, **крнуо је**; одмах је посумњао, постао **малодушан** и одступио је, а затим се помолио, **завалио је** ка Господу и пронашао Руку Која спасава. Вероватно је даљење много помогло његовој самопоспознаји, али га није заувек учинило нерањивим; очигледно, суђено нам је да тонемо и тонемо пре него што се научимо да верујемо не себи, него Богу, и да свесни своје немоћи увек вапимо ка Њему, Свесилном.

Правилно схватити

²⁴ Преподобни Нил Синајски. Подвижничка писма. М. 2000. репринтно издање.

"Пут ка Господу води кроз нашу греховност," пише игуманија Арсенија. "Кроз правилно схватање себе човек ће сигурно доћи до Господа, а тражећи Га у нечем свом, односно у својим добродетељима, труду и томе сличном неће наћи Њега, Који једини спасава, већ ће наћи себе." Како то, буни се у писму П.А.Брјанчанинов, брат светитеља, зар није речено да је Царство Божије у нама? Ево разлике између знања и искуства; наставница матере, схимонахиња Ардалиона је мало значаја придавала броју метанија и молитвословља; понекад је шокирала сестре нарушавајући пристojност, пропуштајући службу или излазећи међу људе обучена у цивилну одећу - правећи се јуродива исмејавала је уздање у "правило" и пружала пример савршене слободе не само од грубих страсти, већ и од свега спољашњег и пролазног у трагању за вечним Богом. Старица је учила да човек не треба да се гнуша захтева свакодневног живота, да не треба да грди околности у којима се налази, да не треба да занемарујемо људе с којима нас судбина доводи у додир; да се не туђимо послушања која захтевају напрезање свих осећања способности и да се радујемо када се у таштини и животном вртлогу лако открива сва наша празна претенциозност, ситничавост и свадљивост. "Шта имамо осим греховности?" одговара м.Арсенија П.А.Брјанчанинову. "Ако је будемо у потпуности свесни, ако човек правилно схвати своју душу нигде осим у вери неће наћи ослонац и ни у чему неће видети спасење осим у Једином Који спасава." А Царство Божије се "налази у душама чистим и светим и оно је крај трагања."²⁵

Сила ових речи (и целе драгоцене књиге о игуманији Арсенији) јесте у живом опиту сиромаштва духа из којег су се родиле; у суштини њено учење не садржи ништа ново: православље никада није позивало у заслепљујуће висине и није призивало на умртвљење непријатељске плоти, али је увек изнад свих добродетељи ценило - смирење, без којег нас, како је говорила славе достојна ама Теодора Александријска (†445) не спасава ни подвижништво, ни бдење ни неки други труд.²⁶

А смирење се, као што смо се договорили на почетку нашег рада, пре свега састоји у томе да човек **зна своје место**, односно да иде животним путем оним стазама и у оним границама које је женском полу одредио Бог, Који не захтева од свих исто, већ - ко колико може. "Нишам шмогла инаге" - је по нашем мишљењу детиње признавање несамосталности и слабости без Њега; једна девојчица је овако тумачила "остави нам долги нашија":

"Иако **грешим**, Ти ме, ипак, и с греховима воли, па молим Те, Господе..."

Неодољива Ана Петровна Керн је у време када се руља с повећим бројем дама, које су се једна другој упадајући у реч такмичиле у бичевању тешким речима, једном одговорила на la gerartie vive (духовиту реч) свог великог обожаваоца:

"Зашто ме нападате, па ја сам тако беспомоћна..."

И кротошћу је изазвала у њему максимално одушевљење. А ако постанемо јаке, отпорне, несаломиве - похвалиће нас због ХРАБРОСТИ (руски: мужество); саме смо хтеле да присвојимо туђе! Ех! Кад би знале данашње дипломиране суперпословне даме, које су се у свему изједначиле с мушкарцима: ошишане готово до главе, у панталонама, с цигаретом у зубима, које цевче вотку, не гаде се ни псовки, које јавно позирају полном распуштеношћу – кога тиме радују!

Божанске лекције

"Кораци рушитеља" - овако се звала мала брошура коју је Н.Н.Ришковски издао у Зарајску 1909. године.²⁷ Ова књижица је драгоцен; није битно да ли је аутор описао истинско виђење или га је измислио ради књижевне методе; потреса тачност с којом је предсказао развој догађаја. Тада, почетком XX века луцифер, који је изгубио снагу од силине Крста и који је окован у паклу позива своје легионе у последњу битку с Кротким

²⁵ Пут трезвеног делања. М. 1999., стр. 292.

²⁶ Житија светих подвижница Источне Цркве. М., 1994., репринтно издање, стр. 19.

²⁷ Поново је издата у зборнику "Ко су непријатељи нашег спасења". М., 1996.

Јагњетом. Он им је дао *"нову снагу црне змије"*, силу сугестије, и написао је свеобухватан програм за борбу против хришћанства. Ангажовао је за напад науку и технички напредак како би избавио људе од терета физичког рада и збио их у радозналу гомилу која жуди за новинама и разонодом. Пустио је у моду Маркса, социјализам и пролетеријат, како би заслепио човечанство маштом о свеопштој равноправности и земаљској срећи. Он је побркао појмове убедивши многе да одузети, опљачкати и убити ради свеопште среће представља блистав јуначки подвиг. Захтевао је од својих слугу, а нарочито од враголастог Ероса да сугерише младићима саблазан похоте и насладе заједно с одвратношћу према браку који угњетава личност и окива је тешким оковима дужности. *"Нисмо сами,"* објављује сатана, *"на нашој страни је мушки пол и он ће нам помоћи да завршимо посао!"* Од продорног "ура!" ори се пакао, кикоће се ђаво, али се одједном грчи као од јаког бола: *"Постоји једна најнеосвојивија тврђава: жена-девица и жена-мајка; ако их не освојите нећете покорити ову тврђаву - све је узалуд!"* Он учи своје пајташе да упорно сугеришу жени извртање идеја материнства и целомудрености, да је упућују на универзитете, на више науке и државну службу и тада ће светлосна лепота њене душе, нежан шарм и узвишена привлачност нестати сами од себе. Победу над женом луцифер назива изузетном, невиђеном у његовим културним проналасцима - изазовом Предвечном.

Да ли се остварило? Након сто година не можемо, а да не признамо да је непријатељ веома напредовао; точак историје се вртоглавом брзином окреће у складу с његовим плановима. Нећемо, како је речено, покушавати да зауставимо његову јурњаву немоћном руком, али зашто да не сиђемо, одбивши да учествујемо у масовној јурњави изабравши највише, непромењиво, вечно?

И можда, страшно је и помислити! - можда од нас зависи да ли ћемо успорити брзину погибелног кретања? Можда док жене рађају потомство, док васпитавају нове генерације хришћана, док испуњавају храмове и моле се за децу - неће доћи последњи дани и за многе ће још остати отворене двери покајања?

"Не бој се, кћери!" - рекао је Сам Господ никада не посумњавши у велику духовну силу и способност жене да испуни Његово призивање; јер Он је једну земаљску Жену блиско познавао. Љубав према Богу узнела Ју је изнад анђела, задела неупоредивом славом и учинила је претњом демона. Угледајмо се на пример наше Посреднице и Заступнице у усрдном испуњавању Божије намере о нама, у радосној верности, у молитвеном заступању за грешни свет, у састрадавању људима. Тежимо ка Њеном смирењу, слажући у свом срцу Божанске лекције и усходећи ка спремности да увек, као Она, одговоримо: се, Раба Господња.